

በገጠኞቹ ፡ የኢትዮጵያ ፡ ፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ ያለው ፡ የቤተሌብ ፡ ገጠኞች ፡

የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ስሕተትና ፡ ጉድለት ፡ ።

በአክሊሉ ወልደ አማኑኤል

መግቢያ ፡

«ከጥንት ፡ ጀምሮ ፡ የቆየው ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ የቤተ ፡ ሰብ ፡ ክርክር ፡ መቁረጫ ፡ ዘዴ ፡ በመሆን ፡ እንዲሠራበት ፡ የተደረገበትን ፡ ምክንያት ፡ ሕግ ፡ አርቃቂው ፡ በሚከተለው ፡ ምንባብ ፡ ጥሩ ፡ አድርገው ፡ ገልጸውታል ።

መተጫጨት ፡ ጋብቻ ፡ ፍቺና ፡ ከጋብቻ ፡ ውጭ ፡ በግብረ ፡ ሥጋ ፡ ግንኙነት ፡ መኖር ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ ሕግ-ነክ ፡ የሆኑ ፡ ችግሮችን ፡ የማስነሣት ፡ ጠባይ ፡ አላቸው ። በምዕራፍ ፡ ፱ ፡ ለእነዚህ ፡ ችግሮች ፡ መፍትሔ ፡ የሚሆን ፡ መንገድ ፡ ስለሚገኝ በት ፡ ሁኔታ ፡ የሚናገሩ ፡ ከቁጥር ፡ [፯፻፳፪ ፡ እስከ ፡ ፯፻፴፯] ፡ ያሉት ፡ ቁጥሮች ፡ ይገኛሉ ። በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ተሰራጭቶ ፡ የሚገኘው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡ ከላይ ፡ የተጠቀሱትን ፡ ችግሮች ፡ ማቃለያ ፡ ዘዴ ፡ እንዲሆን ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ ጸንቶ ፡ እንዲቆይና ፡ የአገር ፡ ልማዶችም ፡ እንዳይረሱ ፡ ለማድረግ ፡ ሞክረናል ።

በምዕራፍ ፡ ፱ ፡ የሚገኙት ፡ ድንጋጌዎች ፡ ዓላማ ፡ የቆየውንና ፡ ምናልባትም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ክብር ፡ ያለውን ፡ የአገር ፡ ልማድ ፡ ማጽናት ፡ ነው ። በሌላ ፡ በኩል ፡ እነዚህ ፡ ድንጋጌዎች ፡ መንግሥት ፡ የሚሾማቸው ፡ ዳኞች ፡ ቤተ ፡ ሰብ ፡ ነክ ፡ የሆኑ ፡ ክርክሮችን ፡ ሰምቶ ፡ ለመወሰን ፡ እስከዚህም ፡ ተሰማሚ ፡ አይደሉም ። በቂ ፡ ችሎታም ፡ የላቸውም ፡ በሚል ፡ ሐሳብ ፡ ላይ ፡ የተመሠረቱ ፡ ሲሆን ፤ ይህ ፡ አስተሳሰብ ፡ እንደ ፡ ብራዚል ፡ ያሉ ፡ ብዙ ፡ አገሮችን ፡ ለቤተ ፡ ሰብ ፡ ጉዳይ ፡ ልዩ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ እንዲፈጥሩ ፡ አድርጓቸዋል ። ይህም ፡ ዝንባሌ ፡ በወንጀልም ፡ ሆነ ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ አካል ፡ መጠን ፡ ያላደረሱ ፡ ወጣቶችን ፡ ለሚመለከቱ ፡ ጉዳዮች ፡ ብዙ ፡ አገሮች ፡ ልዩ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችን ፡ እንዲያቋቁሙ ፡ ካደረጋቸው ፡ ዝንባሌ ፡ ጋር ፡ ይመሳሰላል ። ከዚህም ፡ በላይ ፡ በኢትዮጵያ ፡ አሁን ፡ የሚገኙት ፡ በሕግ ፡ የሰለጠኑት ፡ ሰዎች ፡ ቁጥር ፡ ጥቂት ፡ ስለሆነ ፤ በአሁኑ ፡ ጊዜ ፡ በሀገሪቷ ፡ የሚገኙት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ሁሉ ፡ ችግር ፡ ሆኖ ፡ የተገኘው ፡ የአገር ፡ መብዛት የሚፈራበት ፡ ምክንያት ፡ አለ ። ይህ ፡ አስተሳሰብ ፡ ከቁጥር ፡ [፯፻፳፪ ፡ እስከ ፡ ፯፻፴፯] ፡ ባሉት ፡ ድንጋጌዎች ፡ ጸድቆ ፡ የሚገኘውን ፡ ሐሳባችንን ፡ አጠንክሮ ታል ።»¹

ባጭርና ፡ በቀጥተኛ ፡ አነጋገር ፡ ሕግ ፡ አርቃቂው ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓትን ፡ በፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ የጨመሩት ፡ ቆይተን ፡ እንደ

1. ረ. ዳጌድ ፡ ለድረ ፡ ደ ፡ ላ ፡ ፈሚል ፡ ዳን ፡ ሰ ፡ ኮድ ፡ ሲቪል ፡ ኢትዮጵያ ፡ (ሚላኖ ፡ ደት ፡ ኤ. ጉዊፍሪ ፡ አዘጋጅ ፡ ኢ. አ. አ. (፲፱፻፷፯) ገጽ ፡ ፳፱ ፡ የደራሲው ፡ ትርጉም ።

ምንረዳው : በግምት : አስተሳሰብ : ላይ : በተመሠረቱት : በሚከተሉት : ሦስት : ምክንያቶች : ነው :-

፩. የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ሥርዓት : ቤተ : ሰብ : ነክ : ለሆኑ : ክርክሮች : መፍትሔ : እንዲሆን : በሕግ : ጸንቶ : ሊቆይ : የሚገባው : ሲወርድ : ሲዋረድ : የመጣና : የተከበረ : የአገር : ልማድ : ስለሆነ ፤

፪. የቤተ : ሰብ : ክርክርን : ለመቁረጥ : ከመደበኛው : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : ይልቅ : የተሻለ : ችሎታ : ያላቸው : የሽምግልና : ዳኞች : ስለ : ሆኑ ፤ በነሱ : አማካይነት : የቤተሰብ : ክርክርን : ሰምቶ : ለመወሰን : የሚረዳ : አንድ : መንገድ : በመሆኑ ፤

፫. የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ለቤተ : ሰብ : ክርክር : የሚሆን : ልዩ : ሸንጎ : በመፍጠር : በፍርድ : ቤቶች : ያለውን : የነገር : መብዛት : ስለሚቀንስ : ነው ።

በቅን : ሕሊናና : በቦጎ : አስተሳሰብ : ተነሣሥተው : ለአዲሱ : ሕጎችን : ኢትዮጵያዊ : መልክ : ለመስጠት : ሲሉ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነትን : የመሰሉትን : ከአገር : ልማድ : የተወረሱ : አንዳንድ : ነገሮችን : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ውስጥ : በመጨመር : ሕጎችንን : ሲያዘጋጁ : ለደከሙት : ለፍትሕ : ነገሥት : ጉባዔና : ለሕግ : አርቃቂው : የሚገባቸውን : ክብር : ሁሉ : እየሰጠን : ከዚህ : በላይ : በዝርዝር : በተገለጹት : አስተያየቶች : ላይ : በሐሳብ : እንለያለን። ምክንያቱንም : ቀስ : በቀስ : እናስረዳለን ።

የዚህ : ጽሑፍ : አላማው : ከዚህ : በላይ : በዝርዝር : ያየነው : የሕግ : አርቃቂው : የግምት : አስተሳሰብ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : በሥራ : ላይ : በዋለ በት : በአሁኑ : ጊዜ : ሕግ : አርቃቂው : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ከመውጣቱ : በፊት : እንዲሁ : በሐሳብ : ይሆናል : ብለው : የገመቱትን : ያህል : ሆኖ : አለመገኘቱን : ማሳየት : ነው ።

በክፍል : ፩ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ሥርዓትን : በምዕራብ : ክፍለ : ዓለም : ከሚገኘው : ከመደበኛው : የሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : ባጭሩ : እናወዳድራለን ። ይህንም : የምናደርገው : በሕጎችን : የሚገኘውን : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ባሕርይ : በማወዳደር : በማነፃፀር : እንድንረዳው : ለማድረግ : ነው ። ከዚህ : በኋላ : የአገራችንን : የልማድ : ሕግ : በመመርመር : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : የተገኘው : ከአገር : ልማድ : ሕግ : መሆን : አለመሆኑን : እናያለን ።

በክፍል : ፪ : በክፍል : ፫ : ከላይ : በቁጥር : ፪ : ፫ : እንደ : ተገለጸው : የሕግ : አርቃቂው : የግምት : አስተሳሰብ : እውነትነት : እንዳለውና : እንደሌለው : ለማየት : ስንል : ባንድ : በኩል : በሕጉ : የተደነገገውን : በሌላ : በኩል : የግም : ብይኖችን : የያዙ : አያሌ : የፍርድ : ጉዳዮችን : እንመረምራለን ። በመጨረሻም : ጽሑፉን : ስንደመድም : አንዳንድ : ሐሳቦችን : እናቀርባለን ።

በዚህ : ጽሑፍ : ውስጥ : በምናደርገው : ውይይት : ሁሉ : ልዩ : ልዩ : የሕግ : ድንጋጌዎችን : ደጋግመን ፣ እንጠቅሳለን ፣ ይሁን : እንጂ : ከቦታ : ጥበትና : ከጊዜ : እጥረት : የተነሳ : የምንጠቅሳቸው : ድንጋጌዎች : በጽሑፋችን : ስለማንጨምራቸው : አንባቢዎች : በቅድሚያ : የፍትሕ : ብሔር : ሕግጋትን : ከእጃቸው : እንዳይለዩ : እንመክራለን ።

የኢትዮጵያ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ባሕርይ :

ሀ. ከአንግሎ-አሜሪካ : የሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : ሲነፃፀር :

በልዩ : ልዩ : ምዕራባውያን : ሕጎች : ውስጥ : የሚገኘውን : የሽምግልና : ዳኝነት : ሥርዓት : ስንመለከት : ባንዱ : ሕግ : የሚገኘው : ከሌላው : ተመሳሳይ ታላቅ ግንም : እንኳ : በአንግሎ - አሜሪካ : ሕግ : የሚገኘው : የሽምግልና : ዳኝነት : ሥርዓት : በዚህ : ጽሑፍ : ውስጥ : ለምናደርገው : ውይይት : ጠቃሚ : መረጃዎችን : የያዙ : ብዙ : ጽሑፎች : ስለተጻፉበትና : በአሠራሩም : በደንብ : የተሟላ : ስለሆነ : ምሳሌ : በማድረግ : እንነጋገርበታለን ።

፩. ስለአንግሎ-አሜሪካ : የሽምግልና : ዳኝነት : ባጭሩ :

«የሽምግልና : ዳኝነት : ማለት : በመካከላቸው : ክርክር : የተፈጠረባቸው : ወገኖች : ወደፍርድ : ቤት : ከመሄድ : ይልቅ : ክርክራቸውን : እንዲያዩላቸው : ብቻ : የሚመርጧቸው : ከአንድ : ወይም : ከአንድ : የሚበልጡ ሰዎች : ተከራካሪዎች : የተጣሉበትን : ጉዳይ : መርምረው : እንዲወስኑላቸው : ብይን : እንዲሰጣቸው : በሚያደርጉት : ስምምነት : መሠረት : መንግሥት : ሳይሾማቸው : ክርክር : የተነሣበትን : ነገር : መርምረውና : አጣርተው : ውሳኔ : የሚሰጡበት : አንድ : ዘዴ : ነው ። የሽምግልና : ዳኝነት : ዓላማው : በተከራካሪ : ወገኖች : መካከል : ለተፈጠረ : ልዩነት : እንደ : መደበኛው : የፍርድ : ቤት : አሰራር : ሳይሆን : በፍጥነትና : በትንሽ : ወጪ : ምቹ : በሆነና : ፎርማሊቲም : ባልበዛበት : መንገድ : የመጨረሻ : ውሳኔ : መስጠት : ነው ። ክርክር : የተነሣበትን : ነገር : መርምረው : ውሳኔ : እንዲሰጡበት : ጉዳዩ : ብዙውን : ጊዜ : የሽምግልና : ዳኞች : በመባል : ለሚታወቁት : ልዩ : የግል : ዳኞች : ይመራል ። እነሱም : የሚመሩት : ፍርድ : ቤቶች : በሚመሩበት : ሥነ : ሥርዓት : ሲሆን : አንዳንድ : ጊዜ : የአንድ : ፍርድ : ቤት : ጥገኛ : በመሆንም : ይሠራሉ»² (የግርጌ : ማስታወሻዎች : ተዘለዋል) ።

የሽምግልና : ዳኞች : የሚሰጡት : ውሳኔ : «ብይን» : ይባላል ። እሱም : «ለሽምግልና : ዳኝነት : የቀረቡት : ወገኖች : በሚገባ : ተስማምተው : ለውሳኔ : ስላቀረቡትና : በነሱም : ስምምነት : ወይም : ውል : መሠረት : ዳኞቹ : በሚገባ : ስላዩት : ነገር : ሁሉ» : አስገዳጅ : ይሆንባቸዋል ።³ ብይኑ : በአንዳንድ : ሕጎች : ፍርድ : ቤት : ሳያጸናው : እንዲሁ : ከፍርድ : በምንም : የማያንስ : ቢሆንም : ብዙውን : ጊዜ : ግን : ፍርድ : ቤት : ካጸደቀው : በኋላ : እንደ : ማናቸውም : ፍርድ : ይፈጸማል ።⁴

ከዚህ : በላይ : ያለው : ጥቅስ : እንደሚያስረዳው : የአንግሎ-አሜሪካ : የሽምግልና : ዳኝነት : በተለይ : የሚታወቅባቸው : የሚከተሉት : ነገሮች : ናቸው ። —

፩. ክርክራቸውን : በሽምግልና : ዳኝነት : ለመጨረስና : ዳኞቹም : በሚሰጡት : ውሳኔ : እንገደዳለን : በማለት : አስቀድመው : መዋዋል : ያለባ

2. ኤም : ጄር : ሁለተኛ : (እ. ኤ. አ. 1888) : አፒል : አንድ : ኤረር : ገጽ : 881።
3. አላይ : የተጠቀሰውን : ተመልከት ።
4. አላይ : የተጠቀሰው : ገጽ : 88።—89። : ተመልከት ።

ቸው : ተከራካሪ : ወገኖች : ነገራቸው : ወይም : ክርክራቸው : በሽምግ
 ልና : ዳኞች : እንዲያልቅ : ወደውና : ፈቅደው : የሚያደርጉት : ስምምነት፤
 ፪. ስለጉዳዩ : ልዩ : ዕውቀት : ያላቸው : አንድ : ወይም : ከአንድ : የሚበልጡ :
 የሽምግልና : ዳኞች : ፎርማሊቲ : ባይኖርበትም : በፍርድ : ቤት : ሥነ :
 ሥርዓት : እየተመሩ : ማለትም : ለውሳኔ : የቀረበላቸው : ነገር : ፍርድ :
 ቤት : ቢቀርብ : ኖሮ : ፍርድ : ቤቱ : በሚጨርስበት : አኳኋን : በፍጥነት :
 በትንሽ : ወጭና : በመግባባት : መንፈስ : ለክርክሩ : የሚሰጡት : ውሳኔ፤
 ፫. የሽምግልናው : ዳኛ : ወይም : ዳኞች : ክርክሩን : ሲወስኑ : መሠረት :
 የሚያደርጉት : የባለጉዳዮቹ : ስምምነት : ወይም : ውል : ያለው : ትልቅ :
 ተሰሚነት ።

የሽምግልና : ዳኝነት : ብዙውን : ጊዜ : የሚታወቅባቸው : እነዚህ : ነገሮች :
 በኢትዮጵያ : ሕግ : ይሸውም : በፍትሐ : ብሔር : ሕግ : ከቁጥር : ፫፻፲፱፳፭ : እስከ :
 ፫፻፲፱፶፮ ፤ በፍትሐ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : ከቁጥር : ፫፻፲፭ : እስከ : ፫፻፲፱ :
 እንዲሁም : ከቁጥር : ፫፻፶ : እስከ : ፫፻፶፯ : ባሉት : ድንጋጌዎች : ይገኛሉ ። እዚህ :
 ላይ : በኢትዮጵያ : ሕግ : የሽምግልና : ዳኝነት : በሁለት : እንደሚከፈል : ማስገን
 ዘብ : ያሻል ። ከቁጥር : ፫፻፲፱፳፭ : እስከ : ፫፻፲፱፶፮ : ያሉት : በአንግሎ - አሜሪካ :
 ሕግ : ስለሚገኘው : ዓይነት : ስለደንበኛው : የሽምግልና : ዳኝነት : ይናገራሉ ። ይህ :
 አንደኛው : ዓይነት : ነው ። ሁለተኛው : (በዚህ : ጽሑፍ : የምንነጋገርበት) የቤተ :
 ዘመድን : የሽምግልና : ዳኝነት : ሲሆን : ይህም : በፍትሐ : ብሔር : ሕግ : በሁለተ
 ኛው : መጽሐፍ : በአንቀጽ : ፬ : በተለይ : በምዕራፍ : ፯ : ፱ : ይገኛል ።

፪. በኢትዮጵያ : ፍትሐ : ብሔር : ሕግ : ውስጥ : የሚገኘው : የቤተ : ዘመድ :
የሽምግልና : ዳኝነት : ጠቅላላ : ሁኔታዎች ።⁵

፩. የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ግዴታ : ነው ።

ፍርድ : ቤቶች : አንዳንድ : ጊዜ : በሚፈቀድ : ይግባኝ : (ቁ. ፯፻፴፯-፴፯)
 ካልሆነ : በስተቀር : የቤተ : ሰብ : ጉዳዮችን : እንዲያዩ : ሕጉ : ሥል
 ጣን : ስላልሰጣቸው : ቤተ : ሰብ : ነክ : ክርክር : ባለ : ቁጥር : በሽምግልና :
 ዳኞች : እንዲያልቅ : ሕጉ : ያስገድዳል ። (ስለጠቅላላው : ጉዳይ : (፯፻፳፭
 (፪) : ፯፻፳፮ (፩) : ፯፻፳፫ : ፯፻፳፭ : ፯፻፳፮ : ፯፻፳፯ : ፯፻፳፰ን : ይመስ
 ከቷል ።) በክርክር : ላይ : ያሉት : ወገኖች : ነገራቸው : እነሱው : በመረጧ
 ቸው : ሰዎች : ሽምግልና : እንዲያልቅ : እንዲሰማሙ : ሕጉ : ያስገድዳ
 ቸዋል ። ስለዚህ : ጉዳዩ : ለሽምግልና : ዳኝነት : እንዲቀርብና : ሽማግሌ
 ዎቹም : በሚሰጡት : ውሳኔ : ለመገደድ : የሚደረግ : ስምምነት : ወይም :
 ውል : በፍጹም : የለም ። ለቤተ : ሰብ : ክርክር : ማመቅ : ከሽምግልና :
 ዳኝነት : በስተቀር : ሌላ : ምርጫ : የለም ። እንዲሁም : ሽማግሌዎቹ :
 በጉብ : ሠርተው : ወይም : በሦስተኛ : ሰዎች : ላይ : ተንከብረው : አድርገው :
 ሲገኙ ፤ ወይም : ውሳኔያቸው : ሕግን : የሚቃረን : ወይም : በግልጽ : ከአእ

5. በቤተ : ዘመድ : ሽማግሌዎች : መፍትሔ : ስለሚገኝለት : የጋብቻ : አለመስማማት : በይበልጥ : ለመረ
 ዳት : አንባቢ : በኢች. ቤክስትሮም : የተጻፈ : “ፍትሐ : ብሔር : ሕግ : ከወጣ : ከአሥር : ዓመታት :
 በኋላ : በኢትዮጵያ : ከተማዎች : ውስጥ : ስለሚፈጸመው : የጋብቻ : መፍረስ : ሁኔታ” የሚለውን :
 የኢትዮጵያ : ሕግ : መጽሔት : ፮ኛ : ሾልዮም : ቁ. ፪ : ፲፱፻፷፪ : ዓ. ም. ገጽ : ፪፻፹፫ : ይመልከት ።

ምር : ሚዛን : ውጭ : ሲሆን : (ቁ. ፯፻፴፯) : ወይም : ጉዳዩ : ያላገባብ : ተገባትቶ : ሲገኝ : (ቁ. ፯፻፴፯) : በሚፈቀድ : ይግባኝ : ካልሆነ : በስተ ቀር : የቤተዘመድ : ጉዳይን : ለፍርድ : ቤት : ማቅረብ : አይችልም ።

፪. ሽማግሌዎቹ : የሚሠሩት : በትርፍ : ጊዜያቸው : ነው ። ተከራካሪዎቹ : ወገኖች : ወይም : ፍርድ : ቤቱ : ወይም : ሽማግሌዎቹ : በሽምግልና : እንዲሠሩ : ሌሎች : ሰዎች : ሊመርጡ : ቢችሉም (ቁ. ፯፻፳፰ (፪) : ፯፻፴፩-፯፻፴፭) ፤ ብዙውን : ጊዜ : ለሽምግልና : የሚቀመጡት : ሰዎች : በመተካጫ ጨቱ : ወይም : በጋብቻው : ጊዜ : ምስክር : የነበሩት : ሰዎች : ናቸው ። (ቁ. ፯፻፳፫ : ፯፻፳፭) ።⁶

፫. የሽምግልና : ዳኝነት : አሠራር : አንዳንድ : ጊዜ : ነገር : ቶሎ : የሚቆረ ጥበት : ይመስላል ።⁷ ለፍቸው : ከባድ : ምክንያት : ሲኖር : ፍቺው : ከተጠየቀበት : ቀን : አንሥቶ : (እንዳማርኛው : መጽሐፍ : በአንድ : ወር : ውስጥ : (ቁ. ፯፻፳፰) : ሌላ : ጊዜ : ባለጉዳዮቹ : በሚያደርጉት : ስምምነት : እስከ : አምስት : ዓመት : በሚደርስ : ጊዜ : ካላራዘሙት : በስተቀር : በአንድ : ዓመት : ውስጥ : (ቁ. ፯፻፸፰) : ሽማግሌዎቹ : የመፋታት : ብይን : እንዲሰጡ : ሕጉ : ያስገድዳቸዋል ። ምንጊዜም : የመፋታት : ብይን : ከተሰጠ በት : ቀን : አንሥቶ : ከስድስት : ወር : በኋላ : ተጨማሪውን : ብይን : እንዲሰጡ : ይገደዳሉ : (ቁ. ፯፻፹ (፪) ።

፬. ለሽምግልና : ዳኝነት : ተፈጻሚነት : ያለው : ብዙውን : ጊዜ : ሕጉ : ሲሆን : የተከራካሪዎቹ : ወገኖች : ስምምነት : ያለው : ተፈጻሚነት : በጣም : ትንሽ : ነው ። ተከራካሪዎቹ : ወገኖች : በገንዘባቸው : በኩል : በጋብቻ : ውላቸው : ወይም : ጋብቻ : ላይ : እንዳሉ : በተዋዋሉት : በሌላ : ውል : ስምምነት : ሊያደርጉ : ይችላሉ ፤ ነገር : ግን : የጋብቻ : ውሉ : የሚጸናው : በጽሑፍ : ሲሆንና : አራት : ምስክሮች : ባሉበት : ሲደረግ : (ቁ. ፯፻፳፱ : ፯፻፳፯) ሌላው : ውል : የሚጸናው : የቤተ : ዘመድ : ዳኞች : ያጸደቁት : ሲሆን : ነው : (ቁ. ፯፻፴፫) ። እስከዚህ : ድረስ : ሽማግሌዎቹ : በተጋቢዎቹ : መካከል : የተደረጉ : ውሎችን : ሊቀበሉ : ይችላሉ : (ቁ. ፯፻፹፫ (፩) ፤ ፯፻፺ (፩) ። ነገር : ግን : ከዚህ : ሌላ : በማናቸውም : ጊዜ : ሁሉ : ሕጉን : እንዲከተሉ : ይገደዳሉ ። (ቁ. ፯፻፳፯ (፫) ፤ ፯፻፴፬ ፤ ፯፻፳፭ (፪) ፤ ፯፻፹፫ ፤ (፪) ፯፻፺ (፪))

፭. የተከራካሪዎቹ : ወገኖች : ስምምነት : ለሽምግልናው : ያለው : ተፈጻሚነት : ትንሽ : ስለሆነ ፤ ወደፊት : በዝርዝር : እንደምናስረዳ : ሽማግሌዎቹ የቤተ : ዘመድ : ሽምግልና : ዳኝነት : ልዩ : ዕውቀት : እንዲኖራቸው : ሕጉን : ማወቅ : ያስፈልጋቸዋል ። ስለዚህም : የሕግ : ትምህርት : ሊኖ

6. ሕጉ : ያለአንድ : ወሰን : ባለጉዳዮቹ : የፈለጉትን : ሰው : ለመምረጥ : ስለሚያስችላቸው : የጋብቻ : ምስክሮች : እንደ : ቀዋሚ : ሽማግሌዎች : እያገለገሉ : የሚሰጡትን : ጥቅም : (ለምሳሌ : ሕጉና : ጉዳዩ : በደንብ : ስለሚያውቁት) ያረርሳል ።

7. ይህ : በሥራ : ላይ : ሲውል : ትክክል : አለመሆኑ : ከሚቀጥለው : ውይይት : ግልጽ : ይሆናል ።

ራቸው : ያስፈልጋል = ነገር : ግን : በተለመደው : የሽምግልና : ዳኝነት : አሠራር : ሽማግሌዎች : የሕግ : ትምህርት : እንዲኖራቸው : አስፈላጊ : አይደለም =

፩. በፍትሐ : ብሔር : ሕግ : (ቁ. ፯፻፸፯) : መሠረት : የማስታረቅ : ሥርዓት : ከቤተ : ዘመድ : ሽምግልና : ዳኝነት : የማይለይ : አንድ : አካል : ነው : ለፍቸው : ከባድ : ምክንያት : በሌለበት : ጊዜ : ሽማግሌዎቹ : ሊያልፉት : የማይችሉ : ሕጋዊ : ግዴታቸው : ነው =

፪. የኢትዮጵያ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ከመደበኛው : የሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : ሲነፃፀር : የሚፋለስባቸው : መንገዶች =

ከዚህ : በላይ : ያለው : አጭር : መግለጫ : ባንድ : በኩል : በምዕራብ : ክፍለ : ዓለም : የሚገኘው : የሽምግልና : ዳኝነት : በሌላ : በኩል : በኢትዮጵያ : የሚገኘው : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : አንዱ : ከሌላው : ጋር : ያለውን : ዝምድና : ያሳያል = በብዛት : በሠለጠነው : ዓለም : የተለመደውና : የታወቀው : የሽምግልና : ዳኝነት : ያሉት : መሠረታዊ : ነገሮች : በኛ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ውስጥ : አይገኙም = ነገር : ግን : ከላይ : ባጭሩ : የተመለከቱት : እነዚህ : መሠረታዊ : ነገሮች : የሌሉት : የሽምግልና : ዳኝነት : በመሠረቱ : የሽምግልና : ዳኝነት : አይደለም =

የኢትዮጵያ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : አስገዳጅ : ነው = ነገር : ግን : እንዲህ : ያለው : የሽምግልና : ዳኝነት : በፍጹም : የሽምግልና : ዳኝነት : አይደለም : ተብሏል = ምክንያቱም : በፍላጎት : ስለማይደረግና : የሙግት : ምንጭ : ስለሚሆን : ነው =⁸

በፍትሐ : ብሔር : ሕጎችን : ያለው : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : የሚመራው : ተከራካሪዎቹ : ነገራቸውን : በሽምግልና : ለመጨረስ : በሚያደርጉት : ስምምነት : ሳይሆን : በሕጉ : ነው = ይህም : ማለት : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች : ልዩ : ዕውቀት : ሊኖራቸው : የሚገባው : በባልና : ሚስት : ጉዳይ : ብቻ : ሳይሆን : ስለባልና : ሚስት : ጉዳይ : በወጣውም : ሕግ : ጭምር : ነው = ነገር : ግን : በተለመደው : የሽምግልና : ዳኝነት : አሠራር : ሽማግሌዎች : በሽምግልና : ለሚያዩት : ነገር : የሚያስፈልገውን : ያህል : ልዩ : ዕውቀት : ሊኖራቸው : ቢያስፈልግም : እምብዛም : ሕጉን : ማወቅ : አያስፈልጋቸውም =

ከግልግል : እንጂ : ከሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : የማይዛመደው : የማስታረቅ : ሥርዓት : ከኢትዮጵያ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : አብሮ : ይገኛል = ነገር : ግን : የማስታረቅ : ሥርዓትና : የሽምግልና : ዳኝነት : ሁለት : ራሳቸውን : የቻሉና : ተቃራኒ : የሆኑ : የነገር : መቁረጫ : ዘዴዎች : ናቸው = የሽምግልና : ዳኝነት : ሽማግሌዎቹ : የቀረበላቸውን : ክርክሮች : ሰምተው : የሚወስኑበት : ዘዴ : ሲሆን : የማስታረቅ : ሥርዓት : ግን : ዓላማው : ክርክርን : ሰምቶ : መዳኘት : ሳይሆን : በግልግል : አማካይነት : ክርክሩን : ማስወገድ : ነው =

በዚህ : ዓይነት : ተፋልሶ : የሚገኘው : አቋሙ : የኢትዮጵያ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነትን : ከመደበኛው : የሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : የማይስማማ :

8. ጁ. ፊሊፒስ : “ዘ : ፓራይክስ : ኢን : አርቢትሪሽን : ለው : ኮምፓልሽን : አዝ : አፕላይድ : ቱ : ኤ : ቮልንትሪ : ፕሮሲዲንግ” : ሃርቫርድ : ሎው : ሪቪው : ቮልዩም : ፵፮ : (እ. ኤ. አ. 1998፫-፵፫) : 18 : ፲፪፻፳፮ =

ፍጹም : ተቃራኒ : አድርጎታል ። ባንድ : በኩል : ሕዝቡ : ነገሩን : በሚፈልገው : መንገድ : ለመጨረስ : ያለውን : የምርጫ : መብት : የሚያሳጣና : እንዲሁም : ወደና : ፈቅዶ : ሳይሆን : ነገሩን : በሽምግልና : ዳኝነት : በግድ : እንዲጨርስ : ሕጋዊ : ግዴታ : የሚፈጥር : ማስገደጃ : ዘዴ : ነው ። በሌላ : በኩል : ትክክለኛው : የሽምግልና : ዳኝነት : ነው : የማይባል : ሁለቱ : የነገር : መቅረጫ : ዘዴዎች : ይኸውም : የማስታረቅ : ሥርዓትና : ሌላ : ስም : ልናወጣለት : ያልቻልነው : ይኸው ኣ ማስገደጃ : ዘዴ : ያልነው : የሚገኙበት : ቅልቅል : ነው ።

ለ. የኢትዮጵያ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : የፍትህ : ብሔሩ : ሕግ : ከመውጣቱ : በፊት : በልማድ : ይሠራበት : ከነበረው : የሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : ሲነፃፀር ።

፩. በአገር : ልማድ : የነበረው : የሽምግልና : ዳኝነት : በጠቅላላው :

በልማድ : ሕግ : ለሽምግልና : ዳኝነት : ግልጽና : ትክክለኛ : ትርጉም : አናገኝ ለትም ። ከዚህ : በታች : የተጠቀሰው : የልማድ : ሕግ : እንደሚያስረዳው : የሽምግልና : ዳኝነትና : ግልግል : ተመሳሳይ : ቃላት : ሲሆኑ : ትርጉማቸውም : አንድ : ዓይነት : ነው ። ይኸውም : የክርክር : መጨረሻ : ዘዴ : ማለት : ነው ። አንድ : ነገር : ግልጽ : ነው ። ይኸውም : ነገሩን : ለመጨረስ : በሚደረገው : ሥርዓት : ሽማግሌዎቹ : የሚጠቀሙበት : መንገድ : የትኛውም : ቢሆን : ባለጉዳዮቹ : ነገራቸውን : በሽምግልና : ለመጨረስና : ሽማግሌዎቹም : በሚሰጡት : ውሳኔ : ለመገደድ : በቅድሚያ : የሚያደርጉት : ስምምነት : መኖሩ : ነው ።

የሚከተሉትን እንመልከት :-

«ስለግልግል : ውል :—

ግልግል : ማለት : ከግድ : ወደ : ውድ : ተመልሶ : አስታራቂ : ሽማግሌ : መርጦ : ነገሩን : በእርቅ : መጨረስ : ማለት : ነው» ።⁹

«[ቁ.] ፪ሺ፻፱-በሽማግሌ : ግልግል : ያለቀ : ነገር : የሽምግልና : ዳኛ : በሆነው : አማካይነት : ይፈጸማል : እንጂ : በክስ : ወይም : ለሥልጣን—አከል : ዳኛ : ሊቀርብ : አይችልም» ።¹⁰

[ቁ.] ፪ሺ፻፲፪ - ነገሩን : በሽማግሌ : ወይም : በዘመድ : ዳኛ : ለመጨረስና : ከሽማግሌው : ወይም : ከዘመድ : ዳኛው : ቃል : ላይወጣ : በሚገባ : ውል : ስምምነት : ያደረገ : ሰው : አልታረቅም : ለማለትና : የታረቀውንም : እርቅ : ለማፍረስ : አይችልም» ።¹¹

«[ቁ.] ፪ሺ፻፬ - በወሰን : ተጣልተው : የመሬታቸውን : ወሰን : የሚረግጡ : ሽማግሌዎች : መርጠው : በነሱ : ሊለያዩ : ተዋደው : ታርቀው : እርቃቸው : እዳኛ : ከፈሰሰ : በኋላ : አንደኛው : ተከራካሪ : የቆጠርናቸው : ሽማግሌዎች : በምስክርነታቸው : ወሰኑን : አንረግጥም : አሉን : ብሎ : ለዳኛ : ሲያመለክት : መስ

9. የኢትዮጵያ : የጥንት : ፍርዶች (የሕግ : ፍትህ : እርሺ፱ : ያልታተመ) : ፳ልዩም : ፩ : አንደኛ : ምዕራፍ ።
 10. እላይ : የተጠቀሰውን : ተመልከት ።
 11. እላይ : የተጠቀሰውን : ተመልከት ።

ክረው : ወሰኑን : ረግጠው : በመለየት : የተቆጠሩትን : ሽማግሌዎች : የበላይ : ባለሥልጣን : ያስገድዳቸዋል : እንጂ : በዚህ : ምክንያት : እርቁ : ሊፈርስ : አይችልም ።»¹²

ቁጥር : ፪ሺ፻፲፫ : በሽማግሌ : ወይም : በዘመድ : ዳኛ : ነገሩን : እንዲጨርስ : በውል : የተስማማና : ግዴታ : የገባ : ሰው : ሽማግሌዎች : ወይም : የዘመድ : ዳኛው : በአድልዎ : የሰጡትን : አስተያየት : ለሚገባው : ፍርድ : ቤት : በይግባኝ : እንዲያቀርብ : መብት : ይሰጠዋል ።¹³

፪. በአገር : ልማድ : መሠረት : ይደረግ : የነበረ : ፍቺና : የሽማግልና : ዳኝነት ።

አንድ : ጊዜ : እዚህ : የከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : ዳኛ : የነበሩት : ናታን : ማርይን : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ከመውጣቱ : በፊት : በጻፉት : ጽሑፋቸው : እንዲህ : ይላሉ።
«ከፍትሕ : ነገሥት : በስተቀር : በኢትዮጵያ : ሌላ : የጋብቻ : ሕግ : የለም : ፍርድ : ቤቶች : ጋብቻን : የሚመለከት : ጉዳይ : ሲያጋጥማቸው : የሚጠቀሙት : በልማድ : ሕግ : ብቻ : ነው ።»¹⁴

«ተጋቢዎቹ : ብዙውን : ጊዜ : በጽሑፍ : የሚሆን : የጋብቻ : ውል : ያደርጋሉ። ይህም : የተለመደ : አሠራር : ነው ። ውሉ : የሚደረገው : ከሁለቱም : ቤተሰቦች : ወገን : ያልሆኑ : ሽማግሌዎች : እማኝ : ሆነው : በሚገኙበት : ሲሆን : ተጋቢዎቹ : እያንዳንዳቸው : ‘የነገር : አባት’ : የሚሉት : ዋስ : ያቀርባሉ ። በነገር : አባቱ : እጅ : አንድ : የውል : ጽሑፍ : ይቀመጣል ። ከተጋቡ : በኋላ : በባልና : ሚስቱ : መካከል : አለመግባባት : ቢፈጠር : የነገር : አባቱ : ተግባር : ስምምነት : እንዲኖራቸው : መጣር : ነው ።»¹⁵

«ልዩ : ልዩ : የፍች : ሕግ : አለ ። የከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : ዳኞች : የሚፈርዱት : የሀገር : ልማድን : ተመርኩዘው : ሲሆን : አንድ : ጉዳይ : ሲቀርብላቸው : የሚመለከቱት : ያንኑ : የሚያውቁትንና : በየቦታው : የሚለያየውን : ያአገር : ልማድ : ነው ። ስለዚህ : ሕጉ : እንደባለጉዳዮቹ : የተለያየ : መሆን : አለበት ።»¹⁶

በአገር : ልማድ : ፍቺ : የሚደረግባቸው : ልዩ : ልዩ : መንገዶች : ወደፊት : እንደምንረዳ : የፍቺው : ውሳኔ : መስጠት : የሚችሉት : የቤተ : ዘመድ : የሽማግልና : ዳኞች : ብቻ : ናቸው ። ሕጉ : ከመውጣቱ : በፊት : የነበረው : አሰራር : እንዲህ : አልነበረም ። ከዚህ : በታች : ያለውን : እንመልከት ።

በስምምነት : የሚደረግ : መፋታት :

«[ቁ. 12] - በአገር : ልማድ : መሠረት : የተጋቡ : ባልና : ሚስት : በኑሮዎቸው : ሳይሰማሙ : ቀርተው : መለያየት : ፈልገው : ጉዳያቸውን : ለፍርድ : ቤት : ካቀረቡ :

12. እላይ : የተጠቀሰውን : ተመልከት ።
13. እላይ : የተጠቀሰውን : ተመልከት ።
14. ና. ማሪን : የኢትዮጵያ : ንጉሠ : ነገሥት : መንግሥት : ፈደረሽንና : ሕጎች : (ሮያል : ነዘርላንድስ : ፕሪንቲንግ : አንድ : ሊቶግራፊን : ኮ : ሮተርዳም : እ. አ. አ. ፲፱፻፶፩) ገጽ : ፻፳ ።
15. እላይ : የተጠቀሰውን : ገጽ : ፻፳፩ : ተመልከት ።
16. እላይ : የተጠቀሰውን : ገጽ : ፻፳፬ : ተመልከት ።

በኋላ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ገና ፡ ውሳኔ ፡ ሳይሰጥ ፡ ባልዮው ፡ ከፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ውጭ ፡ በፈቃዱ ፡ ሚስቱን ፡ ፈትቻታለሁ ፡ ድርሻዋን ፡ እስጣታለሁ ፡ ካለ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ስምንቱን ፡ ከመዘገበ ፡ በኋላ ፡ መዝገቡን ፡ ይዘጋጃል ። »¹⁷

አልፈልግም ፡ በማለት ፤

«[ቁ.]፳፪ - ባልና ፡ ሚስት ፡ ባለመስማማት ፡ ቢጣሉም ፡ ባሏ ፡ እንደ ፡ ችለዋቸው ፡ መጠን ፡ እቤቱ ፡ አስገብቶ ፡ ሊያስቀምጣት ፡ ወይም ፡ ሊፈታት ፡ ይገባዋል ፡ እንጂ ፡ በችሎታው ፡ መጠን ፡ አሳሳድርም ፡ ማለትና ፡ አልፈታም ፡ ማለት ፡ አይገባውም»¹⁸

እዳኛ ፡ ላይ ፡ በመክሰስ ፤

«[ቁ.]፳፫ - ባል ፡ የሕግ ፡ ሚስቱ ፡ ካልሆነች ፡ ወይም ፡ በሥጋ ፡ እምላክ ፡ የተወወሰኑ ፡ ካልሆኑ ፡ በቀር ፡ ሚስቱ ፡ እንዲፈታት ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ከጠየቀችው ፡ ይፈታል ፡ እንጂ ፡ አቡን ፡ ይፍቱኝ ፡ ለማለት ፡ አይችልም ። »¹⁹

በሽማግሌ ፡ ወይም ፡ በዘመድ ፡ ዳኛ ፤

«[ቁ.]፳፬፡፲ - ባልና ፡ ሚስት ፡ ሆነው ፡ ሲኖሩ ፡ በተፋቱ ፡ ጊዜ ፡ በሽማግሌ ፡ በቁርጥ ፡ ገንዘብና ፡ ከብት ፡ ተገላግለው ፡ ከተለያዩ ፡ በኋላ ፡ በቁርጥ ፡ መለያየታቸው የታወቀ ፡ ከሆነ ፡ እንደገና ፡ አካፍለኝ ፡ ብላ ፡ ልትከስ ፡ አትችልም ።»²⁰

«[ቁ.]፳፬፡፯ - ባልና ፡ ሚስት ፡ ሲፋቱ ፡ በራሳቸው ፡ ከብት ፡ እንዲሄዱ ፡ በሽማግሌ ፡ በዘመድ ፡ ዳኛ ፡ ከተለያዩ ፡ በኋላ ፡ ሴቷ ፡ እዘመድ ፡ ዳኛቸው ፡ ላይ ፡ ያልተማመኑትን ፡ አስቀድመው ፡ ሽጠው ፡ አብረው ፡ ሆነው ፡ ያጠፉትን ፡ ክፈለኝ ፡ ለማለት ፡ አትችልም ። »²¹

፫. የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ከመውጣቱ ፡ በፊት ፡ በተሰጡ ፡ የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ አማካኝነት ፡ ሲታይ ፤

ዝቅ ፡ ብለን ፡ የምናገኛቸው ፡ የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ በቅርብ ፡ ጊዜ ፡ የተፈረዱ ፡ ቢሆኑም ፡ እንኳ ፡ የጥንቱን ፡ አሰራር ፡ እንደሚያሳዩ ፡ አይጠረጠርም ። ቀኑና ፡ ዓመተ ፡ ምሕረቱ ፡ እንደ ፡ ኢትዮጵያ ፡ አቆጣጠር ፡ ነው ።

ዘውዲቱ ፡ ወራኛ ፡ ከሳሽ ፤ አልማው ፡ ወርቅነህ ፡ ተከሳሽ ።²² ይህን ፡ የፍርድ ፡ ጉዳይ ፡ ልናገኘው ፡ የቻልነው ፡ በምድር ፡ ቤት ፡ ውስጥ ፡ በሚገኘው ፡ ከፍተኛው ፡ ፍ/ቤት ፡ የሚገኙትን ፡ መዝገባት ፡ በመመርመር ፡ ሲሆን ፡ ስለቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ከዚህ ፡ ካገኘናቸው ፡ የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ ሁሉ ፡ ቅድሚያ ፡ ያለው ፡ የፍርድ ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። የዚህ ፡ ጉዳይ ፡ መዝገብ ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ አንድ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ ዳኛና ፡

17. እላይ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ተመልከት ።
18. እላይ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ተመልከት ።
19. እላይ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ተመልከት ።
20. እላይ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ቮልጽም ፡ ፬ ፡ ተመልከት ።
21. እላይ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ቮልጽም ፡ ፩ ፡ እና ፡ ፪ ፡ ተመልከት ።
22. (የአዲስ ፡ አበባ ፡ ከፍተኛ ፡ ፍ/ቤት ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ መ. ቁ. ፫፻፵፮/፴፱) እ. አ. አ. ፲፱፻፵ (ያልታተመ ።)

አራት : ምስክሮች : ባሉበት : ስለፍችና : ስለንብረት : ክፍያ : ያደረጉት : ስምምነት : የያዘ : አንድ : ሰነድ : ይዟል ። ሚስትየዋ : ከጋራ : ንብረታቸው : የሚደርሳትን : የድሮ : ባሏ : ስለከለከላት : ችግር : ገጥሟት : ነበርና : በስምምነቱ : መሠረት : እንዲፈጽሟት : ለከፍተኛው : ፍ/ቤት : ስላመለከተች : ፍ/ቤቱ : ነገራቸውን : በሽማግሌ : እንዲጨርሱ : መራቸው ። ባለጉዳዮቹም : ወደቀበሌያቸው : ሄደው : ስለንብረቱ : ክፍያ : የነበራቸውን : ክርክር : በሦስት : ሽማግሌዎች : ከጨረሱ : በኋላ ። በዚህ : ስምምነት : ውስጥ : ባለው : አኳኋን : ባለጉዳዮቹ : እንዲስማሙ : አድርገናል : በጦጫ ሱት : በሦስቱ : ሽማግሌዎችና : በባለጉዳዮቹ : የተፈረመውን : ስምምነት : ይዛ : ሴት የዋ : ወደፍርድ : ቤቱ : ተመለሰች ። ፍርድ : ቤቱም : በሴትየዋ : ጠያቂነት : በሽማግሌዎቹ : አማካኝነት : በተደረገው : ስምምነት : መሠረት : እንዲፈጸም : አዘዘ ።

አፀደዮሐንስ፣ ከሳሽ፣ ሀብተ፣ ሥላሴ፣ በላይነህ፣ ተከሳሽ²³ ይህ፣ ጉዳይ፣ ከለፈው፣ ጋር፣ ተመሳሳይ፣ ቢሆንም፣ ትንሽ፣ ለየት፣ የሚልበት፣ ነገር፣ አለ፣ ይኸውም፣ ባለ፣ ጉዳዮቹ፣ ነገራቸውን፣ በሽምግልና፣ ለመጨረስ፣ ያደረጉት፣ ስምምነትና፣ የሽማግሌዎቹም ብይን፣ በአንድነት፣ የሚገኙበት፣ አንድ፣ ሰነድ፣ ነው። እሱም፣ ጠቃሚ፣ መስሎ፣ ስለታየን፣ ከዚህ፣ በታች፣ ገልብጠነዋል ።

«የስምምነት፣ ውል፡- እኔ ... ሀብተ፣ ሥላሴና ... አፀደ : ዮሐንስ፣ በባልና፣ ሚስትነት፣ ከ፲፱፻፵፪፣ ዓ. ም. አንስተን፣ እስከ፣ አሁን፣ [የካቲት፣ ፩/፵፮] ድረስ፣ ኖረን በመካከላችን፣ አብሮ፣ ለመኖር፣ ስምምነት፣ ስላጣን፣ [አራት፣ ሽማግሌዎችና፣ አንድ፣ የዘመድ፣ ዳኛ]፣ ከዚህ፣ በታች፣ በተመለከተው፣ አኳኋን፣ ገላግለውን፣ ተለያይተናል ።

«... አፀደ፣ ዮሐንስ፣ ከ... ሀብተ፣ ሥላሴ፣ ጋር፣ በባልና፣ ሚስትነት፣ ሲጋቡ፣ [የተቆጠረላቸውንና፣ በኋላም፣ አብረው፣ ሲኖሩ፣ ያፈሩትን፣ ንብረት፣ ሁሉ]፣ መካፈልን፣ ትተው፣ በቁርጥ፣ አምስት፣ ሺህ፣ አምስት፣ መቶ፣ ብር፣ ብቻ፣ ተቀብለው፣ ሊሄዱ፣ የገንዘቡም፣ አከፋፈል፣ ከየካቲት፣ ፬፣ ቀን፣ ፵፮፣ ዓ. ም. ጀምሮ፣ በየወሩ፣ አንድ፣ ሺህ፣ አንድ፣ መቶ፣ ብር፣ በደረሰኝ፣ ሰጥተው፣ ሰኔ፣ ፬፣ ቀን፣ ፵፮፣ ዓ. ም. በሙሉ፣ አምስት፣ ሺህ፣ አምስት፣ መቶውን፣ ብር፣ ጨርሰው፣ ሊያስረክቡ፣ ይህንን፣ ከዚህ፣ በላይ፣ የተወሰነው፣ አምስት፣ ሺህ፣ አምስት፣ መቶ፣ ብር፣ በየወሩ፣ አንድ፣ ሺህ፣ አንድ፣ መቶ፣ ብር፣ በመስጠት፣ ሰኔ፣ ፬፣ ቀን፣ ፵፮፣ ዓ. ም. ጨርሰው፣ ሳያስረክቡ፣ ቢቀሩ፣ ከአምስቱ፣ ሺህ፣ አምስት፣ መቶ፣ ብር፣ ላይ፣ ሁለት፣ ሺህ፣ አምስት፣ መቶ፣ ብር፣ ጨምረው፣ ሊከፍሉ፣ ግዴታ፣ ገብተዋል ። ከዚህ፣ ሌላ፣ ከሁለቱም፣ የተወለደው፣ ሕፃን፣ ዕድሜው፣ ሦስት፣ ዓመት እሞላው፣ ድረስ፣ ከዛሬ... አንስቶ፣ በየወሩ፣ ሰላሣ፣ ሰላሣ፣ ብር፣ ለወተትና፣ ለሌላ፣ ለሚያስፈልገው፣ ወጪ... ሀብተ፣ ሥላሴ፣ ሊሰጡ፣ ግዴታ፣ ገብተዋል፣ እኛ... አፀደ፣ ዮሐንስና... ሀብተ፣ ሥላሴ፣ በላይነህ፣ ከዚህ፣ በላይ፣ በተጻፈው፣ ቃል፣ ወደን፣ ተስማምተናል ። ፍርስ፣ የለንም ። እኛም፣ ስማችን፣ ከዚህ፣ በላይ፣ የተጻፍነው፣ ሰዎች፣ ግራ፣ ቀኙ፣ የተስማሙበትን፣ ድርድር፣ አዋደንና፣ አስማምተን፣ አፈራርመናል ። በዚህ፣ ስምምነት፣ መሠረት፣ የ... አፀደ፣ ዮሐንስ፣ ስማንያ፣ ከዛሬ፣ ከየካቲት፣ ፩፣ ቀን፣ ፵፮፣ ዓ. ም. አንስቶ፣ ወርዷል፣ (...» (በግራ፣ ቀኙና፣ በሽማግሌዎች፣ ተፈርሟል) ።

23. (የአዲስ፣ አበባ፣ ከፍተኛ፣ ፍ/ቤት፣ የፍትሕ፣ ብሔር፣ መ. ቁ. ፪፻፲፮/፵፮) እ. ኤ. አ. ፲፱፻፵፮ (ያልታተመ) ።

ይህ : ስምምነት : የተደረገው : ሚስትየዋ : ስለፍቺውና : ስለ : ንብረት : ክፍያ : በከፍተኛው : ፍ/ቤት : ክስ : ካቀረበች : በኋላ : ነው ። ፍርድ : ቤቱ : ጉዳዩን : በማጥናት : ላይ : ሳለ : ከሳሽ : ተከሳሽ : ነገራቸውን : በሽማግሌ : እንዲጨርስ : ብለው : ስላመለከቱ : ፍርድ : ቤቱ : የዘመድ : ዳኛ : ሾሞ : አሰናበታቸው ። በዚህ : ዓይነት : ሂደት : ከቆዩ : በኋላ : ከላይ : ያለውን : ስምምነት : ይዘው : ወደ : ፍርድ : ቤት : ተመለሱ ። ፍርድ : ቤቱም : የስምምነቱን : ጽሑፍ : አያይዞ : መዝገቡን : ዘጋው ።

ፈለቀች : ፍሰሐ : ከሳሽ ፤ ደስታ : በላይነህ : ተከሳሽ ።²⁴ በዚህ : ጉዳይ : ግራ : ቀኙ : ነገራቸውን : በሽማግሌ : እንዲጨርሱ : ተመርተው : ነበር ። ነገር : ግን : ባልየው : ለሽምግልና : ሳይቀርብ : ስለቀረ ፤ ከፍተኛው : ፍርድ : ቤት : በሴትየዋ : ጠያቂነት : እንዲፋቱ : ወሰነ ። እነዚህን : የመሳሰሉ : ብዙ : የፍርድ : ጉዳዮች : መጥቀስ : ይቻላል ። ሆኖም : ከዚህ : በላይ : የጠቀስናቸው : ለዚህ : ጽሑፍ : ይበቁናል ።

፩. በልማድ : ይሠራበት : የነበረው : የሽምግልና : ዳኝነት : ጠቅላላ : ሁኔታዎች :

የጥንቱን : የአገራችንን : የልማድ : ሕግና : ከላይ : የጠቀስናቸውን : የፍርድ : ጉዳዮች : ጠለቅ : አድርጎ : ሲመረምሯቸው : «የሽምግልና : ዳኝነት» : ጠቅላላ : ሁኔታ : እንደሚከተለው : ሆኖ : ይገኛል ።

፩. በቤተሰብም : ሆነ : በሌላ : በማናቸውም : ክርክር : ተከራካሪዎቹ : ነገራቸውን : ለመጨረስ : ሁለት : ምርጫ : ነበራቸው ። ይኸውም : ባንድ : በኩል ፍርድ : ቤቶች : በሌላ : በኩል : ሽማግሌዎች : ማለት : ነው ።

፪. ነገርን : በሽማግሌ : ለመጨረስ : መስማማት : በሙሉ : ፈቃድ : የሚደረግ : ነገር : ነበር ። ተከራካሪዎቹ : ነገራቸውን : በሽማግሌ : እንዲጨርሱ : የአገር : ልማድ : አያስገድዳቸውም : ነበር ።

፫. ሽማግሌዎቹ : አንድን : ነገር : የሚቆርጡት : ግልግልንና : የሽምግልና : ዳኝነትን : ባንድነት : ወይም : ለየብቻቸው : መሣሪያ : በማድረግ : ነበር ። በኛ : አስተያየት : የሽምግልና : ዳኝነትና : ግልግል : በዘመናዊ : ሕጎች : ውስጥ : ያላቸው : ልዩነት : በአገራችን : የልምድ : ሕግ : ውስጥ : ሁልጊዜ : አልነበረም ። ትክክለኛው : የሽምግልና : ዳኝነት : የሚያጋጥመን : አንዳንድ ጊዜ : ነው ። (ቀደም : ብለን : የጠቀስናቸውን : የኢ.ጥ.የፍ.መ.ቁ. ፪ሺ፻፲፪ንና : የእነአፀደ : ዮሐንስን : ጉዳይ : ጠለቅ : ብሎ : መመርመር : ያስፈልጋል) ። በአገር : ልማድ : የሚገኘው : የሽምግልና : ዳኝነትና : ዘመናዊው : የሽምግልና : ዳኝነት : ሁለቱም : በተከራካሪዎቹ : ፈቃድ : የሚደረጉ : መሆናቸውና : ሽምግሌዎቹ : የሚሰጡት : ብይን : ያለው : አስገዳጅነት : በሁለቱም : የሚገኙ : መሠረታዊ : ነገሮች : ቢሆኑም ፤ በመካከላቸው : ያለውን : ይህን : ከላይ : የተመለከተውን : ልዩነት : ማስታወስ : ይጠቅማል ።

፬. በጽሑፍ : ሲሆን : በተከራካሪዎቹ : ወገኖችና : በሽማግሌዎቹ : የሚፈረመው : የመጨረሻው : ስምምነት : ወይም : ውሳኔ : በፍርድ : ቤት : የሚፈጸምና : ግራ : ቀኙንም : የሚያስገድድ : ነበር ።

፭. በተከራካሪዎቹ : ከቀበሌው : ከተመረጡ : ከሌሎች : ሽማግሌዎች : ጋር : በመሆን : ተከራካሪዎቹን : እንዲያስማሙ : ለማድረግ : የሚጥር : ወይም :

24. (የአዲስ : አበባ : ከፍተኛ : ፍ/ቤት : እ.ኤ.አ. ፲፱፻፵፱ : የፍትሕ : ብሔር : መ. ቁ. ፪፻፶፩/፵፰) (ያልታተመ) ።

ነገራቸውን ፡ እያየ ፡ ብይን ፡ የሚሰጥ ፡ በሁለቱም ፡ ወገኖች ፡ ወይም ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ለጊዜው ፡ ለተነሣው ፡ ክርክር ፡ ብቻ ፡ የሚመረጥ ፡ ሁልጊዜ ፡ አንድ ፡ የዘመድ ፡ ዳኛ ፡ ነበር ።

፩. አዲሱ ፡ የቤተዘመድ ፡ ሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ከጥንቱ ፡ ጋር ፡ ሲነፃፀር ።

በጽሑፉ ፡ በዚህኛው ፡ ክፍል ፡ ያለን ፡ ዓላማ ፡ ከዚህ ፡ በታች ፡ የሚገኘው ፡ የሕግ ፡ አርቃቂው ፡ አነጋገር ፡ እውነትነት ፡ እንዳለውና ፡ እንደሌለው ፡ ለማስረዳት ፡ መሆኑን ፡ ማስታወስ ፡ ይገባል ።

«በኢትዮጵያ ፡ ውስጥ ፡ ተሰራጭቶ ፡ የሚገኘው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓት... በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ ጸንቶ ፡ እንዲቆይና ፡ የአገር ፡ ልማዶችም ፡ እንዳይረሱ ፡ ለማድረግ ፡ ሞክረናል ።

በምዕራፍ ፡ ፱ ፡ የሚገኙት ፡ ድንጋጌዎች ፡ ዓላማ ፡ የቆየውንና ፡ ምናልባትም ፡ ከፍ ፡ ያለ ፡ ክብር ፡ ያለውን ፡ የአገር ፡ ልማድ ፡ [የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡] ማጽናት ፡ ነው ።»²⁵

አሁን ፡ እንግዲህ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ከመውጣቱ ፡ በፊት ፡ የነበረውና ፡ የተለመደው ፡ ሕግ ፡ አርቃቂው ፡ «የተከበረ ፡ የአገር ፡ ልማድ ፡» የሚሉት ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡ በፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ውስጥ ፡ ጸንቶ ፡ እንዲገኝ ፡ ተደርጓልን? የሚለው ፡ ጥያቄ ፡ የማይቀር ፡ ነው ። ለዚህም ፡ ጥያቄ ፡ የማይቀረው ፡ መልስ ፡ «አልተደረገም ፡» ነው ። ይህን ፡ የምንልበት ፡ ምክንያቱ ፡ እንደሚከተለው ፡ ተዘርዝሯል ።

የቀድሞው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡ በፈቃድ ፡ የሚደረግ ፡ ሲሆን ፡ ያሁኑ ፡ ግን ፡ በግዴታ ፡ ነው ። (ከላይ ፡ ያደረግነውን ፡ ውይይት ፡ ይመለከቷል ።) ይህም ፡ ማለት ፡ ጥንት ፡ ሕዝቡ ፡ ቢፈልግ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አለበለዚያም ፡ ወደ ፡ ሽማግሌ ፡ ለመሄድ ፡ ምርጫ ፡ ነበረው ። አሁን ፡ ግን ፡ ቤተ ፡ ሰብ ፡ ነክ ፡ ለሆኑ ፡ ጉዳዮች ፡ እነዚህ ፡ ሁለቱ ፡ ምርጫዎች ፡ የሉም ። ባሁኑ ፡ ጊዜ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መሄድ ፡ የሚቻለው ፡ በይግባኝ ፡ ብቻ ፡ ነው ።

በድሮ ፡ ጊዜ ፡ ለሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ መሠረቱ ፡ የሚከራከሩት ፡ ወገኖች ፡ የሚያደረጉት ፡ ስምምነት ፡ ሲሆን ፡ ላሁኑ ፡ ግን ፡ መሠረቱ ፡ ሕጉ ፡ ነው ። ይህም ፡ ማለት ፡ የጥንቱ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ መገኛው ፡ የሚከራከሩት ፡ ወገኖች ፡ ስምምነት ፡ ሲሆን ፡ ያሁኑ ፡ ግን ፡ ሕጉ ፡ ነው ።

የጥንቱ ፡ ሽማግሌዎች ፡ በአንድ ፡ ክርክር ፡ ላይ ፡ ብይን ፡ ሲሰጡ ፡ የሚመሩት ፡ በቀበሌያቸው ፡ የልማድ ፡ አሠራር ፡ ሲሆን ፡ ያሁኖቹ ፡ ግን ፡ በሕግ ፡ እንዲመሩ ፡ ይገደዳሉ ። የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ውሳኔ ፡ ሲሰጡ ፡ በሐገር ፡ ልማድ ፡ እንዲጠቀሙ ፡ የሚፈቅድበት ፡ ጊዜ ፡ በጣም ፡ ትንሽ ፡ ነው ። ይህም ፡ በሕጉ ፡ በግልጽ ፡ የተነገረ ፡ ሳይሆን ፡ ቁጥር ፡ ፮፻፺፭(፪) ንና (፫) ን ፡ በመመረመር ፡ የምናገኘው ፡ ሐሳብ ፡ ነው ። ያውም ፡ ቢሆን ፡ በአገር ፡ ልማድ ፡ የሚጠቀሙት ፡ ከባልና ፡ ሚስቱ ፡ አንደኛው ፡ አጥፍቶ ፡ ሲገኝ ፡ ቅጣቱን ፡ በሚወስኑበት ፡ ጊዜ ፡ ብቻ ፡ ነው ። ከዚህ ፡ በስተቀር ፡ ምን ፡ ጊዜም ፡ ሕጉን ፡ ማክበር ፡ አለባቸው ። (ለምሳሌ ፡ ከቁጥር ፡ ፮፻፷፰ ፡ እስከ ፡ ፮፻፹፪ ፡

25. ቁጥር ፡ ፩ የግርጌ ፡ ማስታወሻ ፡ ተመልክት ።

ያሉትን፡ ቁ. ፯፻፯ (፪)ን፡ ፯፻፺፭ (፩)ን፡ ይመለከቷል) ። በሽማግልናው፡ ዳኝነት፡ ያለው፡ ተፈጻሚነት፡ እስከዚህም፡ ባይሆን፡ የጋብቻው፡ ውል፡ «በቀጥታ፡ ወይም፡ ያለሐ ተታ፡ በአገር፡ ልማድ፡ ተጋብተናል፡ በማለት፡ ብቻ፡ ሊመራ፡ አይችልም»፡ በማለት፡ የአገር፡ ልማድን፡ ተፈጻሚነት፡ የሚከለክለው፡ ቁ. ፯፻፴፩ (፪)ን፡ በመመልከት ሕጉ፡ ለልማድ፡ ምንም፡ ቦታ፡ እንደማይሰጠው፡ ለመገንዘብ፡ ይቻላል ።

በዚህ፡ ዓይነት፡ ለህልውናው፡ አስፈላጊ፡ የሆኑትን፡ መሠረታዊ፡ ነገሮች፡ ተገናኝ፡ ባዕድ፡ ነገሮችን፡ ተሞልቶ፡ የሚገኘው፡ ያ፡ «የተከበረው፡ የአገር፡ ልማድ»፡ የጥንቱ፡ የሽምግልና፡ ዳኝነት፡ ሥርዓት፡ አሁን፡ ጸንቶ፡ የሚገኘው፡ ቀድሞ፡ በነበረበት፡ አኳኋን፡ ሳይሆን፡ ያልተሟላና፡ የተፋለሰ፡ አቋም፡ ይዞ፡ ነው።²⁶

ክፍል ፡ ፪

የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ቤተ ፡ ሰብ - ነክ ፡ የሆኑ ፡ ክርክሮችን ፡ ለመቁረጥ ፡ ያላቸው ፡ ችሎታ ።

ሕግ ፡ አርቃቂው ፡ የቤተ ፡ ሰብ ፡ ክርክሮችን ፡ ለመቁረጥ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ በመደበኛው ፡ ፍ/ቤት ፡ ከሚሠሩት ፡ ዳኞች ፡ ይልቅ ፡ የበለጠ ፡ ችሎታ አላቸው ፤ በሌላ ፡ አነጋገር ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ቤተ ፡ ሰብ - ነክ ፡ በሆኑ ፡ ጉዳዮች ፡ ልዩ ፡ ዕውቀት ፡ አላቸው ፡ ብለው ፡ ያምናሉ። ከክርክሩ ፡ ልዩ ፡ ጠባይ ፡ የተነሣ ፡ በመደበኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የተሰየሙ ፡ ዳኞች ፡ ለሽምግልና ፡ የሚቀርበውን ፡ ዓይነት ፡ ልዩ ፡ ጉዳይ ፡ ለማየት ፡ ችሎታ ፡ ስለሚያንሳቸው ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ ልዩ ፡ ዕውቀት ፡ ባላቸው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ለክርክራቸው ፡ ትክክለኛ ፡ ውሳኔ ፡ ለማግኘት ፡ መቻላቸው ፡ ደንበኛው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ከሚሰጠው ፡ ጥቅም ፡ አንዱ ፡ ነው ። በተለመደው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ አሠራር ፡ የሽምግልና ፡ ዳኛው ፡ ተግባር ፡ ስለጉዳዩ ፡ ባለው ፡ ልዩ ፡ ዕውቀት ፡ አማካይነት ፡ የነገሩን ፡ ሕግ ፡ ነክ ፡ ያልሆኑ ፡ አከራካሪ ፡ ነጥቦች ፡ አይቶ ፡ ክርክሩን ፡ በትክክለኛ ፡ መንገድ ፡ መቁረጥ ፡ ነው። በዚህ ፡ በኩል ፡ የሽምግልናው ፡ ዳኛ ፡ በፍ/ቤቶች ፡ ተሰይመው ፡ ከሚሰሩት ፡ ዳኞች ፡ ይልቅ ፡ የበለጠ ፡ ችሎታ ፡ አለው ።

በሀገራችን ፡ በባላገሩ ፡ ክፍል ፡ በልማድ ፡ የሚሠራበትን ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት²⁷ የተመለከትን ፡ አንደሆነ ፤ ሕግ - ነክ ፡ ያልሆኑትን ፡ አከራካሪ ፡ ነጥቦች ፡ በሚመለከት ፡ ረገድ ፡ ሽማግሌዎች ፡ የቤተ ፡ ሰብ ፡ ክርክሮችን ፡ ለመቁረጥ ፡ «በጣም ፡ ተስማሚ ፡ ናቸው ፤ በቂ ፡ ችሎታም ፡ አላቸው»፡ ለማለት ፡ ይቻላል ። ሽማግሌዎቹ ፡ ክርክሩን ፡ ከማየታቸው ፡ አስቀድሞ ፡ ነገሩን ፡ ስለሚያውቁት ፡ የአከራካሪውን ፡ ነጥብ ፡ ሁኔታ ፡ ለማስረዳት ፡ ምስክሮችና ፡ ማስረጃ ፡ ማቅረብ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ አያስፈልግም ።

26. በጥንቱና ፡ በአዲሱ ፡ ሽምግልና ፡ የማስታረቅ ፡ ዘዴ ፡ ስለሚገኝ ፡ ሁለቱ ፡ ይመሳሰላሉ። ነገር ፡ ግን ፡ የሚመሳሰሉት ፡ በደርም ፡ እንጂ ፡ በመሠረታዊ ፡ ነገር ፡ አይደለም ። በተጨማሪ ፡ ወደ ፡ ፊት ፡ እንደምናየው ፡ ሁሉ ፡ በቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽማግሌዎች ፡ የሚፈጸም ፡ የማስታረቅ ፡ ዘዴ ፡ በፍትሐ ፡ ብሔሩ ፡ ሕግ ፡ የተሰጠው ፡ ቦታ ፡ አነስተኛ ፡ ነው ።

27. ደራሴው ፡ ተወልዶ ፡ ባደገበት ፡ ጠቅላይ ፡ ግዛት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ ሽማግሌዎችን ፡ የአሰራር ፡ ዘዴ ፡ ያውቃል ። ድር ፡ አንድ ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ በቤተሰቡ ፡ መካከል ፡ ጭቅጭቅ ፡ ሲነሳ ፡ ሽማግሌዎችን ፡ እየጠራ ፡ እንዲታረቁ ፡ ከማድረጉም ፡ በላይ ፡ በገጠር ፡ በቤተሰብ ፡ መካከል ፡ የሚነሳውን ፡ አለመግባባት ፡ ሽማግሌዎች ፡ ሲያስታርቁ ፡ ይመለከት ፡ ነበር ።

እንዲሁም : ክርክር : ሁለቱም : ወገኖች : የሚቀበሉት : ትክክለኛ : ውሳኔ : እንዲያገኙ : ግዴታና : ኃላፊነት : ከሚሰማቸው : ከባለጉዳዮቹ : ቀበሌ : ከተመረጡ : ከሰፈር : ሽማግሌዎች : ከሃይማኖት : መሪዎችና : ከጓደኞች : የተውጣጡ : ስለሆነ ፤ ሽማግሌዎቹ : የነገሩን : መነሻ : የተከራካሪዎቹን : ባሕርይ : ሳይቀር : ያውቃሉ ፤ ስለዚህም : የነገሩን : አያያዝ : ያውቁበታል ። ከዕድሜያቸው : መግፋትና : ከነገር : አዋቂነታቸውም : የተነሳ : የሚሉት : ሁሉ : ተደማጭነት : ስላለው ፤ ሽማግሌዎች : በተለይ፣ የማስታረቅ : ችሎታ : አላቸው ። አንድ : ክርክር : ዕርቅ : የሚገባውና : የማይገባው : መሆኑን : ያውቃሉ ። የማይገባው : ከሆነ ፤ አንተ : ይኸን : ተው : አንቺ : ይኸን : ተይብለው : ውጤት : በማይገኝበት : ነገር : ላይ : ጊዜ : ሳያጠፉ ፤ የጋራ : ንብረታቸውን : ቶሎ : አካፍለው : ባልና : ሚስቱን : ያሰናብቷቸዋል ። ጉዳዩ : ዕርቅ : የሚገባው : የሆነ : እንደ : ሆነ : ባላቸው : ዘዴና : ብልሃት : ጋብቻው : እንዳይፈርስ : የሚቻላቸውን : ሁሉ ያደርጋሉ ። ባልና : ሚስቱን : ለማስታረቅ : ብዙ : ሰዓት : ያጠፋሉ ። አስፈላጊ : ሆኖ : ሲገኝ : ከባልና : ሚስቱ : ለተበደለው : ካሳ : እንዲከፈለው : ያዛሉ ። ባልና : ሚስቱ : አንታረቅም : በማለት : ሲጸኑ : ጉዳዩን : ለትንሽ : ጊዜ : ትተውት : ከቆዩ : በኋላ : ማስታረቅ : ይጀምራሉ ። አሁንም : አንታረቅም : ያሉ : እንደሆነ : እስኪታረቁ : ድረስ : ሌላ : ጊዜ : አዲስ : ዘዴ : ይሞክራሉ : (ይህ : ዘዴ : ተሰሚነት : ያለው : ሌላ : ሽምግግሌ : ወይም : የሃይማኖት : መሪ : በሽምግልናው : እንዲገባ : ማድረግ : ሊሆን : ይችላል) ።

የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ከመውጣቱ : በፊት : የነበረው : ሁኔታ : እንዳለ : ሆኖ : በሚገኝበት : በባላገሩ : ከጥንት : ጀምሮ : ሲሠራበት : በነበረውና : አሁንም : ባለው፣ መሠረት ፤ ሌላ : ምንም : ነገር : ያልተቀላቀለበት : ንጹሐ : የሽምግልና : ዳኝነት : ይህ : ነው ። ነገር : ግን : አዲስ : ሕጎችን : በባላገሩ : ገና : በደንብ : ስላልታወቀ : ስለሱ : መኖር : የሚጠቅም : አይመስለንም ። ስለዚህ : ብዙውን : ጊዜ : ውይይታችን : የሚመለከተው : ሕዝቡ : በልዩ : ልዩ : የመገናኛ : ዘዴዎች : አማካኝነት : ባዲሱ : ሕግ የተሰጠውን : መብትና : ግዴታ : አውቆ : የሚገባቸውን : የከተማ : ቀበሌዎች : መሆኑን : ማስታወስ : ይገባል ።

ራስን : ችሎና : ከጉርብትና : ኑሮ : ርቆ : መኖር : ወደ : ተስፋፋባቸው : ወደ : ከተማዎች : የባላገሩ : ሕዝብ : በሚያደርገው : መፍለስ : ምክንያት : በየከተማው : የሚገኘው : ሕዝብ : እርስ : በርሱ : ስለማይተዋወቅ : እያደር : በኑሮው : እየተራራቀ : በመሄድ : ላይ : ይገኛል ። የከተማ : ሰዎች : እርስ : በራሳቸው : ምንም : ያህል : አይተዋወቁም ። ይህም : የሆነበት : ምክንያት : እርስ : በርሳቸው : እንዳይተሳሰቡና : እንዳይገባቡ : የሚያደርጋቸው : ልዩ : ልዩ : ባህል : ከሚገኝባቸው : የተለያዩ : አውራጃዎች : ስለ : መጡ : ነው ። ከዚህም : በላይ : የከተማው : ሕዝብ : ጥቅሙን : ስለሚያውቅ : ለጊዜው : ይሳሳል : ይህም : የከተማ : ሰዎች : ብዙ : ጊዜ : ለሚጨርሰው : ለሽምግልና : ዳኝነት : የሚያውሉት : ጊዜ : የላቸውም ። ቢኖራቸውም : በቂ : አይደለም : ማለት : ነው ።²⁸

28. ኤች. ቤክስትሮም : “የፍትህ : ብሔር : ሕግ : ከወጣ : ከአሥር : ዓመት : በኋላ : በኢትዮጵያ : ከተሞች : ውስጥ : ስለሚፈጸመው : የጋብቻ : መፍረስ : ሁኔታ” ። (እላይ : በማስታወሻ : ቁ. ፩ : ገጽ : ፪፻፺፩ : ተጠቅሶአል) ። በሚለው : ጽሑፍ : ላይ : ብዙ : ባልና : ሚስቶች : በክርክሩ : ውስጥ : የሚገቡትን : ሽማግሌዎች : እንዲለምኑ : በክርክሩ : ውስጥ : የሚያስችላቸውን : ትእዛዝ : ለማግኘት : ወደፍርድ : ቤት : ይሂዳሉ ፤ ምክንያቱም : በከተማዎች : ውስጥ : ሽማግሌዎች : (አስታራቂ : ሰዎች) : ማግኘት : ችግር : እየሆነ : በመሄዱ : ነው : ይላል ። በሽምግልና : የመሥራት : ሕጋዊ : ግዴታ : ስለሌለ : ፍርድ : ቤት : የሚያዛቸው : ሽማግሌዎች : ቅንነት : በጣም : አጠራጣሪ : ነው ። ብዙውን : ጊዜ : ከማስ

ሁሉም : በሁሉ : በከተማ : ኅብረተ : ሰብ : የሚገኙ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች : በአንዱ : ቤተ : ሰብ : ነክ : በሆነ : ክርክር : የሚነሡ : ሕግ - ነክ : ያልሆኑ : ነጥቦችን : መርምሮ : ውሳኔ : ለመስጠት : የሚያስፈልገው : ችሎታና : ምቹት : የላቸውም ። ስለክርክሩ : አመጣጥና : ስለተከራካሪዎቹ : አቅዋም : ምንም : አያውቁም ። ቢያውቁም : በጣም : ትንሽ : ነው ። ነገር : ግን : ከዚህም : ከዚያም : ባጋጣሚ : የተመረጡና : የሚመሩበትም : ዲ.ሲ.ፕሊን : የሌላቸው : ሽማግሌዎች : ክርክሩን : በትክክል : ለመቁረጥ : ኃላፊነትና : ግዴታ : ይሰማቸዋል : ብሎ : ለማመን : ስለሚያስቸግር ፤ የዘመድ : ዳኛ : ለመሆን : ስለ : ባልና : ሚስት : ጉዳዮች : አብሮ : ከመኖር : የሚገኝ : ዕውቀት : ያስፈልጋል ። አለበለዚያ : ሽማግሌዎቹ : ለግብር : ይውጣ : ያህል : ባልና : ሚስቱን : ለማስታረቅ : ቢሞክሩም : ጋብቻው : እንዳይፈርስ : ከልብ : መጣራቸው : እንዲሁም : ክርክሩን : በሚገባ : ለመስማትና : በትክክል : ለመወሰን : የሚያስፈልገውን : ጊዜ : ማጥፋታቸውና : ጊዜያቸውን : ለዚህ : ተግባር : ለመሰዋት : ጭራሹንም : ማሰባቸው : የሚያጠራጥር : ነው ።

የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች : ሕግ - ነክ : ያልሆኑ : አከራካሪ : ጉዳዮችን : ለማየትና : ለማስታረቅ : ተግባር : ችሎታ : አላቸው : ቢባልም ፤ የማስታረቅ : ዘዴና : የነገሩን : ሁኔታ : ማወቃቸው : ብቻ : ሽማግሌዎቹን : ለቤተ : ዘመድ : ሽምግልና : በቂ : ስለማያደርጋቸው ፤ በሕጉ : መሠረት : ልዩ : ዕውቀት : ያላቸው : የሽምግልና : ዳኞች : ከመሆን : አሁንም : የራቁ : ናቸው ። ይህም : የሆነበት : ምክንያት : ቀዋሚውን : ሕግና : የሥነ : ሥርዓቱን : ሕግ : በመላው : እንዲያውቁና : በሥራም : ላይ : በሚያውሉበት : በማናቸውም : ጊዜ : በትክክል : እንዲሠሩበት : የፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ስለሚያስገድዳቸው : ነው ።²⁹ ይህን : በሚከተሉት : ምሳሌዎች : ማብራራት : ይቻላል ።

በፍትሕ : ብሔር ሕግ : በቁጥር : ፯፻፴፯ : መሠረት : የቤተ : ዘመድ : ሽምግልና : ዳኞች : የሚሰጡት : ውሳኔ : የጸና : እንዲሆን : ሕጋዊ : መሆን : አለበት ። ማለትም : ውሳኔያቸው : ከሕግ : ውጭ : እንዳይሆን : ከተፈለገ : ሽማግሌዎቹ : ሕጉን : ማወቅ : አለባቸው ። ሌላውን : የሕግ : ድንጋጌ : ሁሉ : ተወት : አድርገን : ሽማግሌዎች : የሚሰጡትን : አንድ : ብይን : በቤተ : ሰብ : ሕግ : ብቻ : ከሕግ : ውጭ : ሊሆን የሚችልበትን : ሁኔታ : ባጭሩ : እናስረዳለን ።

በቁጥር : ፯፻፺(፪) : መሠረት : ባልና : ሚስቱ : ምንም : ዓይነት : ስምምነት : ቢኖራቸው : ሽማግሌዎቹ : ፍቺን : ለመቀነስ : ታስበው : የወጡትን : ድንጋጌዎች :

ታሪቁ : ሥራ : ይቀራሉ : እንዲሁም : ነገሩን : በጥሩ : ሁኔታ : አይዙትም : (ማስታወሻ : ቁ. ፱ : ተጠቅሶአል) : ወይም : ፍርድ : ቤት : ለዚህ : ነገር : ቢሄዱ : ከሚከፍሉት : ገንዘብ : በጣም : ከፍ : ያለ : እንዲከፍላቸው : ይጠይቃሉ ። አንድ : እኔ : የማውቀው : ጋብቻን : እንዲያፈርሱ : የተመረጡ : አምስት : ሰዎች : እያንዳንዳቸው : መቶ : ብር : ጠይቀው : መቀበላቸውን : ነው ። ነገር : ግን : ፍርድ : ቤት : በተመሳሳይ : ክስ : የሚያስከፍለው : ሃያ : አምስት : ብር : ነው ። (የሕግ : ክፍል : ማስታወቂያ : ቁጥር : ፻፸፯ : ፲፱፻፳፱ ዓ. ም. : ነጋሪት : ጋዜጣ : ፲፱፻፶፯ : ዓመት : ቁ. ፲፮ : ተመልከት) ። ሌሎች : ደግሞ : ባልና : ሚስቶችን : አፋተው : ንብረታቸውን : ለማካፈል : በጠቅላላው : ሁለት : ሺ : ሰባት : መቶ : ብር : ተቀብለዋል ፤ ይህም : አንድ : ክርክር : የተነሳበት : ነገር : ግምት : በ\$ 78,000ና : በ\$ 78,500 መካከል : ሲሆን : ለፍርድ : ቤት : የሚከፈለውን : ገንዘብ : ማክሉ : ነው ። ይህ : በተጨማሪ : የሚያሳየው : የቤተ : ዘመድ : ሽምግልና : እየተወደደ : መሄዱን : ነው ። በእርግጥም : እዚህ : ላይ : አንድ : ዓይነት : ስህተት : አለ ።

29. ቀደም : ብለን : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : መሠረት : ባህል : ጥቂት : ወይም : ምንም : ቦታ : የለውም : በማለት : ጠቅሰናል ። ፲፮ : ተመልከት ።

(ቁ. ፯፻፺፩—፯፻፺፬) እንዲጠቀሙባቸው ፡ ይገደዳሉ ። ባልና ፡ ሚስቱ ፡ የፍቺው ፡ ምክንያት ፡ ምንም ፡ ቢሆን ፡ በተፋቱ ፡ ጊዜ ፡ የጋራ ፡ ሃብታቸውን ፡ እኩል ፡ እንካፈላለን ፡ ብለው ፡ በቅድሚያ ፡ ስምምነት ፡ አድርገዋል ፡ እንበል ። ለፍቺው ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ በመኖሩ ፡ ወይም ፡ ከባልና ፡ ሚስቱ ፡ አንደኛው ፡ ጋብቻውን ፡ አልፈልግም ፡ በማለቱ ፡ በሚደረገው ፡ መፋታት ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ በስምምነቱ ፡ መሠረት የሚሰጡት ፡ ውሳኔ ፡ በፍጹም ፡ ከሕግ ፡ ውጭ ፡ ነው ።

ቁጥር ፡ ፯፻፹፩(፪) ፡ «ሌላ ፡ ውሳኔ ፡ የሚያሰጥ ፡ ምክንያት ፡ ከሌለ ፡ በቀር ፡ ፩ ዓመት ፡ እስኪሞላቸው ፡ ድረስ ፡ ልጆቹ ፡ በናቲቱ ፡ እጅ ፡ እንዲቆዩ ፡ ይደረጋል» ፡ ይላል ። በአንድ ፡ ባልና ፡ በቁ ፡ ንብረት ፡ ባላት ፡ በሚስቱ ፡ መካከል ፡ በተነሳ ፡ በአንድ ፡ የቤተሰብ ፡ ክርክር ፡ ሽማግሌዎች ፡ ዕድሜያቸው ፡ ሁለትና ፡ ሦስት ፡ ዓመት ፡ የሆነውን ፡ ሁለት ፡ ልጆቻቸውን ፡ አባትዮው ፡ ከናትዮዋ ፡ ወስዶ ፡ እንዲይዝ ፡ ያላንዳች ፡ ምክንያት ፡ ወሰኑ ፡ እንበል ። ከሕግ ፡ ውጭ ፡ የሆነ ፡ ውሳኔ ፡ ነው ።

ለፍቺው ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ በሌለበት ፡ ጊዜ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የመፋታቱ ፡ ጥያቄ ፡ ከቀረበላቸው ፡ ጊዜ ፡ ጀምሮ ፡ «በዓመት ፡ ውስጥ ፡ የመፋታትን ፡ ብይን ፡ ይሰጣሉ» ፡ ተብሎ ፡ ተደንግጓል ። (ቁ. ፯፻፸፰) ። ባለ ፡ ጉዳዮቹ ፡ ሳይፈቅዱ ፡ እንዲሁ ፡ በራሳቸው ፡ አነሳሽነት ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ይኸን ፡ ጊዜ ፡ ወደፊት ፡ ለሁለት ፡ ዓመት ፡ እንዲራዘም ፡ ወሰኑ ፡ እንበል ። ውሳኔው ፡ ሕጋዊ ፡ አይደለም ።

በቁጥር ፡ ፯፻፸፯ ፡ መሠረት ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ ከመስጠታቸው ፡ በፊት ፡ ባልና ፡ ሚስቱን ፡ ለማስታረቅ ፡ እንዲጥሩ ፡ ግዴታ ፡ አለባቸው ። በአንድ ፡ እርግጠኛ ፡ በሆነ ፡ ጉዳይ ³⁰ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ እንዲያፋቷቸው ፡ በጠየቋቸው ፡ መሠረት ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ለማስታረቅ ፡ ሳይጥሩ ፡ (ከመዘገቡ ፡ ባገኘነው ፡ መሠረት) ፤ እንዲሁም ፡ የፍቺው ፡ ምክንያት ፡ ምን ፡ እንደሆነ ፡ ሳያረጋግጡ ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ ሰጡ ። የሽምግልናው ፡ ጉባዔ ፡ ባልና ፡ ሚስቱን ፡ ለማስታረቅ ፡ እንዲጥር ፡ የተጣለበትን ፡ ግዴታ ፡ አልፎ ፡ እንዲፋቱ ፡ ስለበየነ ፡ ብይኑ ፡ ከሕግ ፡ ውጭ ፡ ነው ።

አሁንም ፡ በሌላ ፡ እርግጠኛ ፡ ጉዳይ ³¹ የሽምግልናው ፡ ጉባዔ ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ ሳይሰጥ ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ የጋራ ፡ ሀብታቸውን ፡ እንዲካፈሉ ፡ አደረገ ። ይህንም ፡ በማድረጉ ፡ በፍቺና ፡ በጋራ ፡ ንብረት ፡ ክፍያ ፡ መካከል ፡ ያለውን ፡ መሠረታዊ ፡ የቅደም ፡ ተከተል ፡ ደንብ ፡ አፋልሷል ። የንብረት ፡ ክፍያ ፡ ከፍቺ ፡ የሚመነጭ ፡ ስለሆነ ፤ ፍቺ ፡ ይቀድማል ፡ ክፍያ ፡ ይከተላል ።

ወርቅነሽ ፡ ሽዋታጠቅ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ዘውዴ ፡ ፈለቀ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ፡³²
ሆነው ፡ በተከራከሩበት ፡ ነገር ፡ ጉባዔው ፡ ባልዮው ፡ ዘወትር ፡ እየቀረ ፡ ስላስቸገረው ፤ አመልካች ፡ እፍርድ ፡ ቤት ፡ ሄዳ ፡ እንድትከስ ፡ ነግሯት ፡ መዘገቡን ፡ ዘጋው ። አንደኛው ፡ ወገን ፡ በሌለበት ፡ ነገሩን ፡ ስምቶ ፡ ውሳኔ ፡ መስጠት ፡ ሲችል ፡ ጉባዔው ፡ ይህን ፡ ማድረግ ፡ ትቶ ፡ አመልካችን ፡ እፍርድ ፡ ቤት ፡ ሄደሽ ፡ ክስሽ ፡ በማለቱ ፡ የገዛ፡

30. መንበረ ፡ ዘለልካቸው ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ጥሩ ፡ ዓለም ፡ ታደሰ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ፡ (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁ. ፫፻፱/፳፫) (ያልታተመ) ።
31. ለገሠ ፡ ወልደማርያም ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ አጋረደች ፡ ጠጅነህ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ፡ (ጠ. ገ. ነ. ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁ. ፯፻፵፫/፳፬) (ያልታተመ) ። እንደገና ፡ ጥሩነሽ ፡ ደስታ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ኃይለ ፡ ሥላሴ ፡ መኩሪያ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ፡ (ጠ. ገ. ነ. ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁ. ፯፻፷፱/፳፩) (ያልታተመ) ተመልከት ።
32. (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁ. ፷፻፲፭/፳፫) (ያልታተመ) ።

ራሱን ፡ ሥልጣን ፡ ገፍቷል ። (የፍ.ብ.ሥ.ሥ.ሕ.ቁ. ፫፻፲፯ (፩) ን ፡ ይመለከታል ።)
 በኋላ ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ አራት ፡ ሽማግሌዎች ፡ ባሉበት ፡ በጽሑፍ ፡ የሆነ ፡ እንደውል ፡
 ያለ ፡ ስምምነት ፡ አድርገው ፡ ተፋቱ ። እነዚያው ፡ ሽማግሌዎች ፡ ይህ ፡ ስምምነት ፡
 ከተደረገ ፡ በኋላ ፡ የጋራ ፡ ሀብታቸውን ፡ አካፈሏቸው ። ይህም ፡ በቁጥር ፡ ፯፻፳፮ ፡ (፩)
 የተከለከለውን ፡ በስምምነት ፡ የሚደረግ ፡ መፋታትን ፡ እንደመቀበል ፡ ይቆጠራል ።

መና ፡ አየነው ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ምትኩ ፡ ካሣ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ።³³

በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ አመልካች ፡ በS ፸፱ሺ፲፮ ፡ በባሏ ፡ ላይ ፡ ላቀረበችው ፡ ክስ ፡ የሚሆን ፡
 ማስረጃ ፡ ላቅርብ ፡ በማለት ፡ ያቀረበችውን ፡ ጥያቄ ፡ ሳይቀበል ፡ ጉባዔው ፡ S፬ሺ ፡ እና ፡
 ሁለት ፡ ቦታዎች ፡ እንድታገኝ ፡ በድምፅ ፡ ብልጫ ፡ በየነ ። ይህ ፡ ጉዳይ ፡ ይግባኝ ፡ ተብ
 ሎበት ፡ አሁን ፡ በጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍ/ቤት ፡ ይገኛል ። ይግባኝ ፡ የተባለበ
 ትም ፡ ምክንያት ፡ አመልካችዋ ፡ ክስዋን ፡ እንዳታስረዳ ፡ ጉባዔው ፡ ስለከለከላትና ፡
 እንዲሁም ፡ ባሏ ፡ የዘመኑት ፡ ሥራ ፡ እንደፈጸመ ፡ ማስረጃቷ ፡ እየታወቀ ፡³⁴ በዚህ ፡
 ጥፋቱ ፡ ምክንያት ፡ ባልየውን ፡ ሳይቀጣው ፡ በመቅረቱ ፡ ነው ። ጉባዔው ፡ ማስረጃውን ፡
 ባለመቀበሉ ፡ በፍ.ብ.ሥ.ሥ.ሕግ.ቁ. ፫፻፶፯ (ሐ) (፪) ፡ መሠረት ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ጉድ
 ለት ፡ ፈጽሟል ።³⁵ ፡ እንዲሁም ፡ ጥፋተኛውን ፡ ወገን ፡ ሳይቀጣ ፡ በመቅረቱ ፡ በፍ
 ትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ በቁጥር ፡ ፯፻፺፫ (፩) ፡ መሠረት ፡ ከባድ ፡ ስሕተት ፡ ሠርቷል ፡
 ለማለት ፡ ይቻላል ። በዚህም ፡ ምክንያት ፡ ከባልና ፡ ሚስቱ ፡ አንደኛው ፡ ሲያጠፋ ፡
 ሕጉ ፡ እንዲቀጣ ፡ የሚያደርገው ፡ መፋታትን ፡ ለመቀነስ ፡ በማሰብ ፡ ስለሆነ ፡ የጉባ
 ዔው ፡ አሠራር ፡ ይህን ፡ የሕጉን ፡ መሠረታዊ ፡ ዓላማ ፡ አልጠበቀም ።

ሌላ ፡ ብዙ ፡ ምሳሌዎች ፡ ለመጥቀስ ፡ ቢቻልም ፤ ከዚህ ፡ በላይ ፡ ያሉት ፡ ጥቂት ፡
 ምሳሌዎች ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ውሳኔያቸው ፡ ከሕግ ፡ ውጭ ፡ እን
 ዳይሆን ፡ ሕጉን ፡ በትክክል ፡ ከሥራ ፡ ላይ ፡ ማዋል ፡ ላይ ፡ እንዳለባቸውና ፡ ሕጉን ፡
 ቢያንስ ፡ ቢያንስ ፡ የቤተ ፡ ሰብ ፡ ሕግን ፡ ማወቅ ፡ እንደሚያስፈልጋቸው ፡ ለማስረጃት ፡
 ይበቃሉ ። ነገር ፡ ግን ፡ ለጊዜው ፡ የሚመረጡ ፡ በመሆናቸው ፡ በጠቅላላው ፡ ከፍርድ ፡
 ቤት ፡ ዳኞች ፡ ጋር ፡ የሥራ ፡ ግንኙነት ፡ የሌላቸውና ፡ በዳኝነት ፡ ሥራ ፡ ያልሠለጠኑ ፡
 ዳኞች ፡ ሕጉን ፡ ምን ፡ ያህል ፡ አውቀው ፡ ሊገኙ ፡ ይችላሉ?

የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ባንድ ፡ በኩል ፡ ቤተ ፡ ሰብ - ነክ ፡ የሆነ ፡ ክርክር ፡ ሁሉ ፡
 ለቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዲቀርብ ፡ ያሳል ። ይህ ፡ ምንም ፡ ስሕተት ፡
 የለበትም ። በሌላ ፡ በኩል ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ ዳኞች ፡ የሕጉን ፡ ድንጋጌዎች ፡ ብቻ ፡ ተከ
 ትለው ፡ እንዲሠሩ ፡ ያስገድዳቸዋል ። እዚህ ፡ ላይ ፡ በእርግጥ ፡ ስህተት ፡ አለ ። ከጎ
 ብረተ ፡ ሰብ ፡ ኑሮ ፡ ለሚመነጭ ፡ ለአንድ ፡ ዓይነት ፡ ክርክር ፡ መቁረጫ ፡ ዘዴ ፡ እን
 ዲሆን ፡ አንድ ፡ ሥርዓት ፡ እንዲኖር ፡ መደንገግ ፡ አንድ ፡ ነገር ፡ ነው ። ይኸው ፡ ሥር
 ዓት ፡ ደግሞ ፡ ስለሕግ ፡ ምንም ፡ የማያውቁ ፡ ግለ ፡ ሰቦች ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ እንዲያው
 ሉት ፡ መደንገግ ፡ ሌላ ፡ ነገር ፡ ነው ። ታዲያ ፡ አንድ ፡ ሥርዓት ፡ በሕግ ፡ ሲቋቋም ፡

33. (ጠ. ን. ነ. ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁ. ፯፻/፳፱) (ያልታተመ) ።
 34. ምትኩ ፡ ካሳ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ማና ፡ አየነው ፡ መልስ ፡ ሰጭ (ጠ. ን. ነ. ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡ አበባ ፡
 የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁ. ፫፻፶/፶፯) (ያልታተመ)
 35. ለተመሳሳይ ፡ የሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ስህተት ፡ (በዚህ ፡ ነገር ፡ ከጋብቻ ፡ ውጭ ፡ ግብረ ፡ ሥጋ ፡ ግንኙነት ፡
 ለመደረጉ ፡ በማስረጃ ፡ ለማረጋገጥ ፡ አመልካች ፡ ያቀረበውን ፡ አቤቱታ ፡ አለመቀበል) ኃይለ ፡ ማርያም ፡
 ተክለ ፡ ሥላሴ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ ፤ ይመናኹ ፡ ዘውዴ ፡ መልስ ፡ ሰጭ ፡ (ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ አዲስ ፡
 አበባ ፡ የፍትሐ ፡ ብሔር ፡ ይግባኝ ፡ ቁ. ፫፻፷፫/፳፫) (ያልታተመ) ተመልከት ።

በሥራ : ላይ : የሚውልበት : ሁኔታ : ከሱው : ጋር : አብሮ : ካልተፈጠረለት : በአ
ቋሙ : መሠረታዊ : ጉድለት : እንዳለበት : አያጠራጥርም = የቤተ : ዘመድ : የሽም
ግልፍ : ዳኝነት : አቋም : እንዲህ : ያለ : ነው ።

በኛ : አስተያየት : በፍትህ : ብሔር : ሕግ : ውስጥ : የሚገኘው : የቤተ : ዘመድ :
የሽምግልፍ : ዳኝነት : የሕግ : ትምህርት : በሌላቸው : ሰዎች : ሳይሆን : ሕግ : በተ
ማሩ : ሰዎች : ሊሠራበት : የሚገባ : ሥርዓት : ነው ።³⁶ ይህ : ከሆነ : የቤተ : ዘመድ :
የሽምግልፍ : ዳኞች : ቤተ : ሰብ - ነክ : የሆኑ : ክርክሮችን : ለመቁረጥ : ምንም :
ችሎታ : እንደ : ሌላቸው : ፍጹም : ግልጽ : ነው ። ችሎታ : ሊኖራቸው : የሚችለው :
የሕግ : ትምህርት : ሲኖራቸው : ብቻ : ነው ። አለበለዚያ : ያልተማረው : መሃይምን :
ሁሉ : በቤተ : ሰብ - ነክ : ጉዳዮች : ልዩ : ዕውቀት : እንዳለው : ያህል : ለሽምግልፍነት :
እንዲበቃ : ሕጉ : አያስችለውም ። ስለዚህ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልፍ : ዳኞች :
የቤተ : ሰብ : ጉዳይን : ለማየት : «በጣም : ተስማሚ : ናቸው ፤ በቂ : ችሎታም : አላ
ቸው» : የሚለው : አነጋገር : ስሕተት : ነው ።

ክፍል : ፫

የቤተ : ዘመድ : የሽምግልፍ : ዳኝነት : በየፍርድ : ቤቱ : ያለውን : የነገር : መብ
ዛት : ይቀንሳልን?

ሕግ : አርቃቂው : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልፍ : ዳኝነት : በፍትህ : ብሔር :
ሕግ : ውስጥ : እንዲገባ : ያደረጉት : በጣም : አሳስቧቸው : የነበረውን : በፍርድ : ቤቶች
ያለውን : የነገር : መብዛት : ይቀንሳል : ብለው : ስላሰቡ : ነው ። ስለዚህ : ሲናገሩ :
እንዲህ : ብለዋል ፤

«...በኢትዮጵያ : አሁን : የሚገኙት : በሕግ : የሠለጠኑት : ሰዎች : ቁጥር : ጥቂት :
ሰለሆኑ ፤ በአሁኑ : ጊዜ : በሀገሪቷ : የሚገኙት : ፍርድ : ቤቶች : ሁሉ : ችግር :
ሆኖ : የተገኘው : የነገር : መብዛት : የሚፈራበት : ምክንያት : አለ ። ይህ : አስ
ተሳሰብ : ከቁጥር : [፯፻፳፪ : እስከ : ፯፻፴፯] : ባሉት : ድንጋጌዎች : ጸድቆ : የሚ
ገኘውን : ሐሳባችንን : አጠንክሮታል ።»³⁷

ሕግ : አርቃቂው : ስላሳዩት : ልባዊ : አስተሳሰብ : ከፍ : ያለ : ክብር : እየሰጠን :
የቤተ : ዘመድ : የሽምግልፍ : ዳኝነት : በፍርድ : ቤቶቻችን : ያለውን : የነገር : መብ
ዛት : ይቀንሳል : ብለን : ከማመን : እንቆጠባለን ። እንዲያውም : በፍርድ : ቤቶች :
ያለው : የነገር : መብዛት : ከዚህ : ከሽምግልፍ : ዳኝነት : ሥርዓት : የሚመነጭ :
ችግር : ነው : ብለን : እናምናለን ። የሚከተለው : ውይይት : የቀረበው : ይህ : አነ
ጋገር : እውነትነት : እንዳለው : ለማስረዳት : ነው ።

የቤተ : ዘመድ : የሽምግልፍ : ዳኝነት : የጉደሉት : ነገሮች ።

ሀ. የማስፈጸም : ሥልጣን : ስላለመኖሩ ።

፩. ሥነ : ሥርዓትን : በሚመለከት : ረገድ ።

የቤተ : ዘመድ : የሽምግልፍ : ዳኝነት : ጉባዔ : አንድን : ነገር : ሲያይ : ነገሩ :
ከአንድ : መደበኛ : ፍ/ቤት : ቢቀርብ : ኖሮ : በሚታይበት : ሁኔታ : እንዲሆን :

36. ዴቪድ : አላይ : ማስታወሻ : ቁ. ፩ ተጠቅሶአል ።
37. እ. አ. አ. ግንቦት : ፱ : ቀን : ፲፱፻፸፪ : ዓ. ም. ከክቡር : አቶ : ግርማ : ሥላሴ : ዓርዓያ : ጋር : የተደረገ :
የቃል : መጠይቅ ።

ሕግ : ያስገድደዋል = (ፍ.ብ.ሥ.ሥ.ሕግ : ቁ. ፫፻፲፯ (፩) : ይህም : ማለት : ጉባዔው : አንድ : የክርክር : መቁረጫ : መሣሪያ : ሆኖ : እንዲሠራ : የተጣለበትን : ግዴታዎች : ለመፈጸም : የሚከተሉትን : ሊያደርግ : ይችላል ፤

፩. ማናቸውም : ሰው : ወይም : የሰውነት : መብት : የተሰጠው : ድርጅት : ወይም : መ/ቤት : ጉባዔው : ሥራውን : ለመፈጸም : የሚያስፈልገውን : ማናቸውንም : መረጃ : ጽሑፍ : ወይም : ማስረጃ : እንዲያቀርብ : ማዘዝ ፤

፪. በክርክሩ : ውስጥ : ያሉ : ወገኖችና : ምስክሮች : ከጉባዔው : ፊት : ቅርብ : እንዲመሰክሩ : ማድረግ ፤

፫. ከጉባዔው : ፊት : የቀረቡ : ሰዎችን : ቃለ : መሃላ : ወይም : የእምነት : ክህደት : ቃል : መቀበል ፤ እንዲሁም : እነዚህን : ሰዎች : ስለሰጡት : ቃለ : መሃላና : የእምነት : ክህደት : ቃል : መመርመር ፤

፬. ለምስክርነት : የሚጠሩት : ሰዎች : በልዩ : ሞያ : ረገድ : የሚሰጡት : ማስረጃ : ያለ : እንደሆነ : በማስረጃነት : የሚያቀርቡትን : ጉዳይ : ከፍተኛነት : ሥራው : የሚፈጅባቸውን : ጊዜ : የልዩ : ሞያው : ምርመራ : አፈጻጸም : የሚጠይቀውን : የሥራ : ድካም : በማመዛዘን : በኅሊና : ግምት : በቂ : ሆኖ : የሚታይ : አበል : እንዲከፈላቸው : ማዘዝ ፤ (የፍ.ብ.ሥ.ሥ.ሕግ:ቁ. ፫፻፲፪ (፪) ን : ይመለከቷል) ።

፭. ምስክሮቹ : በጉባዔው : ፊት : ለመቅረብ : ያደረጉትን : ወጭ : ተከራካሪዎቹ : ወገኖች : እንዲከፍሉ : ማድረግ ፤

፮. የጉባዔውን : የዳኝነት : ሥራ : አካሄድ : ሥነ : ሥርዓት : ለማስከበር : በሰብሳቢው : አማካይነት : እርምጃ : መውሰድ ፤ እንዲሁም : ለጉባዔው : ክብር : ወይም : ለሽምግልናው : ሥነ : ሥርዓት : መልካም : አመራር : ተቃራኒ : የሆነ : ጠባይ : የሚያሳየውን : በጉባዔው : ፊት : የቀረበ : ማናቸውንም : ሰው : መቅጣት : (የፍ.ብ.ሥ.ሥ.ሕግ : ቁ. ፬፻፹ : ከቁ. ፫፻፲፯ (፩) : ጋር)።

የሽምግልናው : ጉባዔ : ግዴታዎችን : ሲፈጽም : ከሚጠቀምባቸው : እርምጃዎች : እነዚህ : ጥቂቶቹ : ናቸው ። ነገር : ግን : እነዚህ : እርምጃዎች : በሥራ : ላይ : የሚውሉበት : እርምጃው : የተወሰደበት : ሰው : በገዛ : ፈቃዱ : ወይም : በፍራቻ : ሲታዘዝ : ነው ። አለበለዚያ : እነዚህ : እርምጃዎች : ጉባዔው : የወሰደውን : እርምጃ : እንዲፈጽም : የሚፈልገውን : ወገን : ወይም : ሰዎች : ኅብረትና : በጎ : ፈቃድ : ለማግኘት : ከሚደረጉ : ጥያቄዎች : ይቆጠራሉ ። ይህ : የሆነበት : ምክንያት : ጉባዔው : ከዚህ : በላይ : ለተጠቀሱት : ወይም : ሕግ : የፈቀደለትን : ሌላ : ማናቸውንም : እርምጃ : ለማስፈጸም : ሥልጣን : ስለሌለው : ነው ። ጉባዔው : የሚወስደው : እርምጃ : ሁሉ : በፍርድ : ቤት : አማካኝነት : መፈጸም : አለበት ። ይህም : ሲሆን : ተጠቃሚው : ወገን : ትእዛዙ : እንዲፈጸምለት : ጉባዔው : የሚያደርገውን : ጥያቄ : ይዞ : ወደ : ፍርድ : ቤት : መሄድ : አለበት ። (ፍ.ብ.ሥ.ሥ.ሕግ : ቁ. ፫፻፲፯ (፫) : ይህም : ጉባዔው : ትእዛዙን : ለማስፈጸም : ባልቻለበት : ጊዜ : ሁሉ : ባንድ : መደበኛ : ፍ/ቤት : ፋይል : መክፈት : አለበት : ማለት : ነው ። ነገር : ግን : ከተከራካሪዎቹ : አንደኛው : ወገን : ወይም : አንድ : ምስክር : ለመቅረብ : በመለገሙ : ምክንያት : ፍ/ቤቱ : እየደጋገመ : በሚያዝበት : ጊዜ ፣ ወይም : አንድ : ሳይቀርብ : የቀረ : ምስክር : ወይም : ወገን : በፍትሕ : ብሔር : ስነ : ሥርዓት : ሕግ : ቁ. ፫፻፲፰ መሠረት : መጥሪያው : ደርሶት : ሳይቀርብ : የቀረበት : በቂ : ምክንያት : መኖሩን : አስረዳለሁ : በሚልበት : ጊዜ ፤ ጉባዔው : የወሰደውን : አንድ : እርምጃ : ወይም : ትእዛዝ : ለማስፈጸም : የሚደረግ : አንድ : ቀላል :

ጥያቄ : አንድ : ራሱን : የቻለ : ትልቅ : ክርክር : ሆኖ : ሊገኝ : ይችላል ። እንዲህ : ያሉት ነገሮች : የነገር : መብዛትን : እንደሚጨምሩ : በቀላሉ : መረዳት : ይቻላል ።

፪. የጉባዔውን : ዋና : ዋና : ሥልጣኖች : በሚመለከት : ረገድ :

በፍትህ : ብሔር : ሕግ : መሠረት : የሽምግልናው : ጉባዔ : ከብዙ : በጥቂቱ : የሚከተሉት : ዐቢይ : ሥልጣኖች : አሉት ።

፩. በፍትህ : ብሔር : ሕግ : ቁ. ፯፻፸፬(፩) መሠረት : የሽምግልናው : ጉባዔ ፤ «በተለይም : ባልና : ሚስቱ : ልጆቻቸውም : የሚኖሩበትን : መተዳደሪያ : ወይም : የባልንና : ወይም : የሚስትን : ወይም : የጋራ : ንብረትን : አጠባበቅ : ስለሚመለከተው : ጉዳይ : ሊይዝ : የሚገባውን : ያጠባበቅ : ሥርዓት : እንደ : ነገሩ : አካባቢ : ሁኔታ : ለጊዜው : የሚጸና : ውሳኔ : ይሰጣል) ።»

፪. በዚህ : ቁጥር : በንዑስ : ቁጥር : ፪ : መሠረት : ጉባዔው : የመጨረሻውን : ብይን : ከመስጠቱ : በፊት : «የባልየውን : ወይም : የሚስቲቱን : መኖሪያ : ወይም : እንዳይደርሱበት : የሚያስፈልገውን : ስፍራ : ለይ[ቶ] : ሊወስን] : ይችላል) ።»

፫. ጉባዔው : በመጨረሻው : ብይን : በተጋቢዎቹ : መካከል : ያለውን : የገንዘብ : ግንኙነት : ጉዳይ : ለማጣራት ፤ በቁ. ፯፻፺፩ና : ፯፻፺፪ : መሠረት : ከባልና : ሚስቱ : አጥፍቶ : የተገኘውን : ለመቅጣትና : በክርክር : ላይ : ካሉት : ወገኖች : ስለተወለዱት : ልጆች : አጠባበቅና : አስተዳደር : ለመወሰን : ሥልጣን : አለው ።

ነገር : ግን : ጉባዔው : ሥነ : ሥርዓትን : በሚመለከቱ : ጉኖች : የማስፈጸም : ሥልጣን : እንደሌለው : ሁሉ : መሠረታዊ : ጉዳዮችንም : በሚመለከት : ረገድ : ይኸው ሥልጣን : የለውም ። አንድ : ትእዛዝ : ወይም : ብይን : እንዲፈጸም : በረቺው : ወገን : አማካኝነት : በፍትህ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : ቁጥር : ፫፻፲፱(፪) መሠረት : ለፍርድ : ቤት : መላክ : አለበት ። አሁንም : ረቺውን : ወገን : ቀድሞ : የተከፈተ : ፋይል : እንደሌለው : በአንድ : መደበኛ : ፍርድ : ቤት : ፋይል : መክፈት : አለበት ። እንዲሁም : ትእዛዙን : ወይም : ብይኑን : ለማስፈጸም : የሚያስፈልገውን : ሥነ : ሥርዓት : ሁሉ : ማሟላት : አለበት ። ይህንም : ሲያደርግ : አንድ : ተራ : ፍርድ : ሲፈጸም : የሚያጋጥሙትን : ችግሮች : ሁሉ : በፍርድ : ቤቱ : ላይ : ያደርስበታል ። የፍትህ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : ስድስተኛው : መጽሐፍ : እንደሚያስረዳን ፤ የአንድ : ብይን : አፈጻጸም : የአንድ : ተራ : ፍርድ : አፈጻጸም : ያህል : ለፍርድ : ቤቱም : ሆነ : እንዲፈጸምለት : ለሚፈልገው : ወገን : የተወሳሰበና : የተቆላለፈ : እንዲሁም : አስቸጋሪ : ነገር : ነው ። ከአንድ : ተራ : ጉዳይ : መሰማት : እንኳን : ይበልጥ : የተቆላለፈና : ጊዜ : የሚፈጅ : ነው ። ከዚህ : በላይ : የተመለከቱት : ጉድለቶች : በፍርድ : ቤት : ነገር : መብዛት : ላይ : በጎብረት : የሚያመጡትን : ውጤት : መመልከት : ነው ።

ለ. ለቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ሥራ : የሚያስፈልጉ : ነገሮች : ስለመኖራቸው ።

፩. የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች : ሕጉን : አለማወቃቸው : (በተጨማሪ ፣ ከላይ : ክፍል : ፪ን : ይመለከቷል)

የቤተ : ሰብ : ጉዳዮችን : ብቻ : የሚያይ : በአንድ : ችሎት : የሚያስችሉ : አንድ : የከፍተኛው : ፍ/ቤት : ዳኛ : እንዲህ : ይላሉ ፤ «የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች :

ያዩዋቸውን ፡ ጉዳዮች ፡ ያሠራር ፡ ጉድለቶችና ፡ ችግሮች ፡ የሞሉባቸው ፡ የሚሆኑበት ፡ ምክንያት ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ መሃይምኖችና ፡ ማንበብ ፡ መጻፍም ፡ የማይችሉ ፡ በመሆናቸው ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ።»³⁸

በሕጉ ፡ መሠረት ፡ ማንም ፡ ሰው ፡ የሽምግልና ፡ ዳኛ ፡ ሊሆን ፡ ስለሚችል ፤ እገሌ ፡ ዳኛ ፡ ይሁን ፡ ብሎ ፡ የመወሰን ፡ ጉዳይ ፡ የተከራካሪዎቹ ፡ ምርጫ ፡ ነው ። ታዲያ ፡ ባለጉ ፡ ዳዮቹ ፡ የሚመርጡት ፡ በተቻለ ፡ መጠን ፡ ከነርሱ ፡ ጋር ፡ የቆየ ፡ ወዳጅነት ፡ ያላቸው ፡ ንና ፡ የሚቆጩላቸውን ፡ ሰዎች ፡ ነው ። በቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ለመሥራት ፡ ችሎታ ፡ ያላቸው ፡ ሰዎች ፡ ባይኖሩም ፤ ቢኖሩም ፡ ከፍተኛ ፡ ዋጋ ፡ ስለሚጠይቁ ፡ በቀላሉ ፡ የማይገኙ ፡ ቢሆኑም ፡ እንኳ ፡ የሚመረጡት ፡ ሰዎች ፡ የሕግ ፡ ዕውቀት ፡ ቢኖራቸው ፡ ባይኖራቸው ፡ መራጮቹ ፡ ግድ ፡ የላቸውም ። ተከራካሪዎቹ ፡ ወገኖች ፡ የየራሳቸውን ፡ ዳኞች ፡ ከቀበሌያቸው ፡ በመፈለግ ፡ በመምረጥ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ በየቤተክርስቲያኑ ፡ ግቢ ፡ ወይም ፡ በትልቅ ፡ ዛፍ ፡ ሥር ፡ የሚያስችለውን ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ጉባዔ ፡ ያቋቋማሉ ። ሕጉ ፡ ምን ፡ እንደሚረዳ ፡ ለማወቅ ፡ ጉባዔውን ፡ የሚረዳው ፡ ምንም ፡ መንገድ ፡ ስለሌለ ፤³⁹ ሽማግሌዎቹ ፡ ሕሊናቸው ፡ በመራቸው ፡ ወይም ፡ በቀበሌያቸው ፡ የተለመደውን ፡ ልማድ ፡ መሠረት ፡ በማድረግ ፡ በመሰላቸው ፡ ይበይናሉ ። በዚህም ፡ ዓይነት ፡ የሚሰጡት ፡ ብይን ፡ ድብልቅልቅ ፡ ያለና ፡ ውል ፡ የሌለው ፡ ስለሚሆን ፤ እንዲህ ፡ ያለውን ፡ ብይን ፡ አቃንቶ ፡ ፍች ፡ እንዲኖረው ፡ ማድረግ ፡ የመደበኞቹ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የመጨረሻ ፡ ሽክማቸው ፡ ነው ።⁴⁰

«የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥርዓት ፡ በሥራ ፡ ላይ ፡ ሊውል ፡ የሚችለው ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ ድጋፍ ፡ ነው ። እንዲያውም ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ቅርንጫፍ ፡ ሊሆን ፡ ትንሽ ፡ ነው ፡ የቀረው ። ነገሩን ፡ ለቤተ፡ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ለማቅረብ ፡ የሚፈልግ ፡ አንድ ፡ ባለ ፡ ጉዳይ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ መጀመሪያ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሄዶ ፡ ፋይል ፡ ያስከፍትና ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ በፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲሸሙለት ፡ ያደርጋል ። አንድ ፡ ጊዜ ፡ አንድ ፡ ፋይል ፡ ከተከፈተ ፡ የትኛውም ፡ ወገን ፡ ቢሆን ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ወይም ፡ ሌላ ፡ ወገን ፡ ይህን ፡ ይህን ፡ አደረጉኝ ፡ በማለት ፡ ልዩ ፡ ልዩ ፡ አቤቱታ ፡ እየያዘ ፡ ሊመጣ ፡ ይችላል ። ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ አቤቱታቸውን ፡ ይቀበላሉ ።»⁴¹

የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ አሁን ፡ ባለበት ፡ ሁኔታ ፡ መደበኛዎቹ ፡ ፍ/ቤቶች ፡ ላይ ፡ ረዱት ፡ ራሱን ፡ ችሎ ፡ የሚሠራና ፡ ጥሩ ፡ አቋም ፡ ያለው ፡ ሥርዓት ፡ አይደለም ። በዚህም ፡ ምክንያት ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ በይግባኝም ፡ ሆነ ፡ ወይም ፡ ሽማግሌዎች ፡ ችግር ፡ ሲያጋጥማቸው ፡ የሚመጡ ፡ ብዙ ፡ አቤቱታዎችንና ፡ ብይኖችን ፡ ማየታቸው ፡ አንሶ ፤ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ሥራ ፡ አካሄድን ፡ መቆጣጠር ፡ ሥራቸው ፡ አድርገው ፡ ይዘውታል ። የሚከተለውን ፡ ጉዳይ ፡ መመልከት ፡ ነው ።

38. በእንግሊዝ ፡ አገር ፡ ውስጥ ፡ ሽማግሌዎችን ፡ በሕግ ፡ ረገድ ፡ የሚመክሩትን ፡ ሕጋዊ ፡ ገማቾች ፡ የሥራ ፡ ድርሻ ፡ ተመልክት ።
39. አንባቢው ፡ ምሳሌዎችን ፡ ይመለከት ፡ ዘንድ ፡ እላይ ፡ ማስታወሻ ፡ ቁ. ፱—፴፭ ፡ ወደተጠቀሱት ፡ ብዙ ፡ የሥነ ፡ ሥርዓትና ፡ የዋና ፡ ሕግ ፡ ስህተትና ፡ መዛባት ፡ ወደአለባቸው ፡ የፍርድ ፡ ጉዳዮች ፡ እንመራለን ። ፋይሎቹን ፡ ስንመረምራቸው ፡ የሽምግልና ፡ ጉዳዮች ፡ የተምታቱና ፡ የተደበላለቁ ፡ መሆናቸው ፡ በግልጽ ፡ ይታያል ።
40. እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ. ፴፮ ፡ እንደተጠቀሰው ፡ ከክቡር ፡ አቶ ፡ ግርማ ፡ ሥላሴ ፡ ዓርዳያ ፡ ጋር ፡ የተደረገ ፡ የቃል ፡ መጠይቅ ። በተጨማሪ ፡ ኤች ፡ ቤክስትሮም ፡ እላይ ፡ ማስታወሻ ፡ ቁ. ፮ ፡ የተጠቀሰ ፡ “በጋብቻ ፡ መፍረስ ፡ ምክንያት ፡ ቁጥራቸው ፡ የበዛ ፡ አመልካቾች ፡ በመጀመሪያ ፡ ወደ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ይመጣሉ” ይላል ።
41. እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ. ፴፭ ፡ የተጠቀሰ ።

ሃይለማርያም ፡ ተክለ ፡ ሥላሴ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ፤ ይመናሹ ፡ ዘውዴ ፡ መልስ ፡ ሰጭ።⁴²

በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ሚስትየዋ ፡ የአዲስ ፡ አበባ ፡ አውራጃ ፡ ፍ/ቤትን ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ይሾሙልኝ ፡ ብላ ፡ ስለጠየቀች ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ባልና ፡ ሚስቱ ፡ ባሉበት ፡ አንድ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ ሾመላቸውና ፡ ሌሎችን ፡ ሽማግሌዎች ፡ ባለጉዳዮቹ ፡ ለየራሳቸው ፡ ከቀ በሌያቸው ፡ ሄደው ፡ እንዲመርጡ ፡ ከነገራቸው ፡ በኋላ ፡ የሽምግልናውን ፡ ውጤት ፡ በአንድ ፡ ወር ፡ ውስጥ ፡ ለመስማት ፡ ፈልጎ ፡ ለዚህ ፡ ቀጠሮ ፡ በማድረግ ፡ ፋይሉን ፡ ሳይዘጋ ፡ ተወው ፡ በቀጠሮው ፡ ቀን ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ ወገኖች ፡ ቀርበው ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ነገሩን ፡ ገና ፡ ማየት ፡ እንዳልጀመሩ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አስረዱ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱም ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ ክርክሩን ፡ በፍጥነት ፡ ቆርጠው ፡ ውሳኔው ፡ በሚቀጥለው ፡ ቀጠሮ ፡ እንዲደርሰን ፡ የሚል ትእዛዝ ፡ በየጊዜው ፡ እየሰጠ ፡ ጉዳዩን ፡ ከአሥር ፡ ጊዜ ፡ የበለጠ ፡ ቀጥሮታል ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ ወገኖች ፡ በየቀጠሮው ፡ እየቀረቡ ፡ ሽምግልናው ፡ ከምን ፡ እንደደረሰ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲገልጹ ፡ ተደርጎ ፡ ነበር ፡ እንዲሁም ፡ የሽምግልናው ፡ ጉባዔ ፡ ሰብሳቢ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንደጠበቀው ፡ ጉባዔው ፡ ለምን ፡ ቶሎ ፡ ውሳኔ ፡ ሊሰጥ ፡ እንዳልቻለ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ እንዲገልጹ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ጠርቶታል ።

ነገሩን ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ በማየት ፡ ላይ ፡ እንዳሉ ፡ ሚስትየዋ ፡ ለፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሁለት ፡ ጊዜ ፡ አቤት ፡ ብላለች ፡ አንደኛውን ፡ አቤቱታ ፡ ያቀረበችው ፡ ሽምግሌዎቹ ፡ ያዘዙላትን ፡ ቀለብ ፡ ባልየው ፡ ስለከለከላት ፡ ሲሆን ፡ ሁለተኛውን ፡ ደግሞ ፡ ያቀረበችው ፡ ሰብሳቢው ፡ ዳኛ ፡ በድለውኛልና ፡ በሌላ ፡ ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ ይለውጡልኝ ፡ በማለት ፡ ነው ።

በዚህ ፡ ዓይነት ፡ ተከራካሪዎቹ ፡ ወገኖች ፡ (ሰብሳቢ ፡ ዳኛ ፡ እንኳን ፡ ሳይቀር ፡) አንድ ፡ ጊዜ ፡ ከፍርድ ፡ ቤት ፡ አንድ ፡ ጊዜ ፡ ከሽማግሌ ፡ በማለት ፡ ሲጉላሉ ፡ ቆይተው ፡ ነገሩ ፡ ከተጀመረ ፡ ከአንድ ፡ ዓመት ፡ በኋላ ፤ ያውም ፡ በፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ጎትጓችነትና ፡ በማይቋረጥ ፡ ትእዛዝ ፤ ሽማግሌዎቹ ፡ አንድ ፡ የተሳሳተ ፡ ብይን ፡ ሰጡ ።⁴³

በብዙ ፡ የቤተሰብ ፡ ጉዳዮች ፡ እንደሚደረገው ፡ ሁሉ ፡ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ሽምግልናውን ፡ የተቆጣጠረው ፡ ቢሆንም ፤ እንዲሁም ፡ ጉባዔው ፡ ሽማግልናውን ፡ በጊዜ ፡ እንዲጨርስ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ቢጎተጎተውም ፤ ጉባዔው ፡ በሕግ ፡ በተወሰነው ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ ብይን ፡ ሊሰጥ ፡ አልቻለም ። ይህ ፡ ጉዳይ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ (ዝሙት ፡) የተጠቀሰበት ፡ ስለሆነ ፤ ለእንዲህ ፡ ያለው ፡ ጉዳይ ፡ የፍትሕ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ብይን ፡ እንዲሰጥ ፡ የሚያዘው ፡ እንደአማርኛው ፡ መጽሐፍ ፡ በአንድ ፡ ወር ፡ ውስጥ ፤ እንደ ፡ እንግሊዝኛው ፡ በሶስት ፡ ወር ፡ ውስጥ ፡ ነው ። (ቁ. ፯፻፳፰) ፡ ጉባዔው ፡ ሚስትየዋ ፡ ባሏ ፡ በላይዋ ፡ ላይ ፡ የዝሙት ፡ ሥራ ፡ ስለመፈጸሙ ፡ ለማስረዳት ፡ ያቀረበችውን ፡ ጥያቄ ፡ ስላልተቀበላት ፡ ሌላ ፡ ከባድ ፡ ስሕተት ፡ ሰርቷል ። ሴቷ ፡ ብይኑን ፡ በመንቀፍ ፡ ይግባኝ ፡ ስላለች ፡ ከፍተኛው ፡ ፍ/ቤት ፡ ብይኑን ፡ ገልብጦ ፡ የቀድሞው ፡ ጉባዔ ፡ እንደገና ፡ እንዲያየው ፡ መልሶ ፡ ላከለት ።

እዚህ ፡ ላይ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ከላይ ፡ እንደአስረዳነው ፡ ዳኞቹን ፡ ግራ ፡ የሚያጋባና ፡ በፍርድ ፡ ሥራ ፡ ላይም ፡ የማይገባ ፡ ችግር ፡ የሚፈጥር ፡

42. ምንም ፡ እንኳ ፡ እንደአሁኑ ፡ የፍርድ ፡ ቤት ፡ መቆጣጠር ፡ ፍር ፡ አሥር ፡ ዓመት ፡ የፈጀውን ፡ እላይ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ. ፱፬ ከተጠቀሰው ፡ ከምትኩ ፡ ካሣ ፡ ይግባኝ ፡ ባይ፤ ማና ፡ አየነው ፡ መልስ ፡ ሰጭ ፡ ጋር ፡ አወዳድር ።
43. በመደምደሚያችን ፡ በቃል ፡ መጠይቅ ፡ ባደረግንላቸው ፡ አንድ ፡ የከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ዳኛ ፡ በሙሉ ፡ ተደግፏል ።

መሆኑ : ጉልቶ : ሊታይ : ይገባል ። ምክንያቱ ፤ በሕግ : ሳይሆን : በራሳቸው : አስተያየት : ብይን : የሚሰጡ : መገደማን : ዳኞች : ካመሳቀሉትና : መያዣ : መጨበጫ : ካሳጡት : በኋላ : በአንድ : ነገር : ላይ : ፍርድ : ከመሰጠት : ይልቅ : ነገሩን : ከሥሩ : ጀምሮ : አይቶ : ውሳኔ : መስጠት ፤ ወይም : ከበታች : ፍርድ : ቤት : በይግባኝ : የመጣ : ነገሩን : ማየት : ለአንድ : ፍ/ቤት : በጣም : የቀለለና : ፍጥነት : ያለው : አሠራርም : ስለሆነ : ነው ።

ባልተማሩት : የሚሠራበት : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : የፍርድ : ቤት : መዛግብትን : ያጣበቡ : ስፍር : ቁጥር : የሌላቸው : ችግሮችን : የሚፈጥሩ : የአሠራር : ጉድለቶችና : አቤቱታዎች : የሚመነጨበት : ስለሆነ ፤ በፍርድ : ቤቶች : ያለባቸውን : የነገር : መብዛት : ጨምሯል : እንጂ : አልቀነሰም : ብለን : እናምናለን ።⁴⁴

፪. ቤተ : ሰብ - ነክ : የሆኑ : ጉዳዮችን : ለማየት : ሕጋዊ : ግዴታ : ያለበት : የሽምግልና : ዳኝነት : ጉባዔ : ወይም : ሰዎች : አለመኖር ።

ቁጥር : ፯፻፳፯ (፩) : «በጋብቻው : ጊዜ : በባልና : ሚስት : መካከል : የሚነሡትን : ችግሮች : በሽምግልና : ዳኝነት : መርምረው : ውሳኔ : የሚሰጡት : በጋብቻው : ጊዜ : ምስክሮች : የነበሩት : ናቸው ።» ይላል ። ነገር : ግን : እነዚህ : ሰዎች : እንኳ : በሽማግሌነት : እንዲሠሩ : የሕግ : ግዴታ : እንደሌለባቸው : ቁጥር : ፯፻፴፱ (፪) : በግልጽ : ያስረዳል ። ቤተ : ሰብ : ነክ : በሆነ : ክርክሮችም : ሆነ : በሌላ : በማናቸውም : ክርክር : የዘመድ : ዳኛ : በመሆን : እንዲሠራ : በሕግ : የሚገደድ : ማንም : ሰው : የለም ። ነገር : ግን : በተከራካሪዎቹ : ወገኖች : ለሚቋቋም : ለአንድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ጉባዔ : ቤተ : ሰብ—ነክ : የሆኑ : ክርክሮችን : እንዲያቀርብ : ማንም : ሰው : ይገደዳል ። የባልና : ሚስት : ክርክሮች : በሽምግልና : ዳኝነት : እንዲያልቁ : ባንድ : በኩል : ሕጋዊ : ግዴታ : መኖሩ : በሌላ : በኩል : እነዚህኑ : ክርክሮች : ለማየት : ሕጋዊ : ግዴታ : ያለበት : አንድ : ጉባዔ : ወይም : ሰዎች : አለመኖራቸው : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : የሚገኘው : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ሥርዓት : ያለበትን : ከፍተኛ : የአቋም : ጉድለት : ያሳያል ። ተከራካሪዎቹ : ወገኖች : ነገራቸውን : በሽምግልና : የሚያዩላቸው : ሰዎች : ባያገኙ : ምን : ማድረግ : ይችላሉ?

አሁን : ባለው : አሠራር : የሚያደርጉት ፤ ፍርድ : ቤቶች : አንድ : ሰው : በሽማግሌነት : አንድን : ነገር : እንዲያይ : የሚያዙበት : ሥልጣን : ባይኖራቸውም : እንኳ ፤ የሽምግልና : ዳኞች : እንዲሾሙላቸው : ወደ : ፍርድ : ቤት : መሄድ : ነው ። ባለጉዳዮቹ : ለመጀመሪያው : ጊዜ : በሽምግልና : የሚሠሩ : ሰዎች : ያገኙ : ይሆናል ። ነገር : ግን : እነዚህ : ሰዎች : ሥራው : የማይሰማማ : ሆኖ : ሲያገኙት : ወይም : ከባለጉዳዮቹ : የነገሩን : ማለቅ : የማይፈልገው : አንደኛው : (ብዙውን : ጊዜ : ሚስቱን : ሊያስቸግር : የሚፈልገው : ባል ።) በጥላቻ : ዓይን : ሲያያቸው : ወይም : በሥልጣንም : ሆነ : በገንዘብ : ሲደልላቸው : ነገሩ : በሚታይበት : ጊዜ : በመቅረት : ብቻ : ሽምግልናውን : ትተው : ይበተናሉ ። ይህም : ሲሆን : ነገሩ : እንዲያልቅለት : የሚፈልገው : ወገን : ወይም : ሁለቱም : ወገኖች : ሌላ : የሽምግልና : ዳኛ : ወይም : ዳኞች : እንዲሾሙላቸው : ወይም : በፊት : ተሾሞ : በኋላ : የለገመባቸውን : ሽማግሌ : የሚመለከት : ትእዛዝ : እንዲሰጣቸው : ፍርድ : ቤት : መሄድ : አለባቸው ። በማናቸውም : በኩል : ቢሆን :

44. እላይ : በማስታወሻ : ቁ. ፴፩ : የተጠቀሰ ፤ እንዲያውም : ይህ : ከባድ : የጋብቻ : መፍረስ : ምክንያት : ነው : የተባለበትና : በኋላም : በማስረጃ : የተረጋገጠበት : ክስ : ነው ።

በለጉዳዮቹ ፡ ጥያቄ ፡ ያቀርባሉ ፡ ፍርድ ፡ ቤቶችም ፡ ጥያቄያቸውን ፡ ይቀበላሉ ። ይህም ፡ ብዙ ፡ ጊዜ ፡ ካለፈ ፡ በኋላ ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ አንድ ፡ ብይን ፡ እስኪሰጡ ፡ ድረስ ፡ እየተደጋገመ ፡ ይደረጋል ። አንድ ፡ ምሳሌ ፡ ይኸውና ።

ምትኩ ፡ ካሣ ፣ ይግባኝ ፣ ባይ ፤ መና ፣ አየነው ፣ መልስ ፣ ሰጭ ።⁴⁵ ይህ ፡ ነገር ፡ የተጀመረው ፡ ጎጃም ፡ በተለይ ፡ ደብረ ፡ ማርቆስ ፡ ባስቻለው ፡ ከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ሲሆን ፤ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ ነገሩን ፡ ለማየት ፡ የለገመ ፡ ሽማግሌዎችን ፡ የሚመለከቱ ፡ ትእዛዞች ፡ በመስጠትና ፡ በሽምግልናም ፡ ለመሥራት ፡ ያልፈለጉ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞችን ፡ ባዲሶች ፡ በመለወጥ ፡ ብቻ ፡ አሥር ፡ ዓመት ፡ አጥፍቷል ።⁴⁶ ከብዙ ፡ ትእዛዝና ፡ ከብዙ ፡ የሽማግሌዎች ፡ መለዋወጥ ፡ በኋላ ፡ ነገሩን ፡ በስድስተኛው ፡ ዓመት ፡ ያዩት ፡ ሽማግሌዎች ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ ከመስጠታቸው ፡ በፊት ፡ የንብረት ፡ ክፍያን ፡ የሚመለከት ፡ ብይን ፡ ሰጡ ። ከዚህ ፡ በኋላ ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ (ተናዶ ፡ ሳይሆን ፡ አይቀርም) ፡ ነገሩን ፡ ራሱ ፡ አይቶ ፡ የመፋታት ፡ ውሳኔ ፡ ሰጠበት ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ የዱርዎቹን ፡ የሚተኩ ፡ አዲስ ፡ ዳኞች ፡ መጡ ። አዲስ ፡ መጪያቸው ፡ ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ በዚህ ፡ ጉዳይ ፡ ላይ ፡ ያለውን ፡ ሥልጣን ፡ ስለተጠራጠሩ ፡ ከጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መምሪያ ፡ ይሰጠን ፡ ብለው ፡ ከጠየቁ ፡ በኋላ ፤ የበላይ ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ የሴቷን ፡ መጉላላት ፡ አይቶ ፡ የመፋታቱን ፡ ብይን ፡ አጸደቀና ፡ ስለሌላው ፡ ጉዳይ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ እንዲያዩት ፡ ለከፍተኛው ፡ ፍ/ቤት ፡ ትእዛዝ ፡ አስተላለፈለት ። ዘንድር ፡ (፲፱፻፳፬ ፡ ዓ.ም. እ.ኤ.አ.) ፡ ሽማግሌዎቹ ፡ አንድ ፡ ብይን ፡ ሰጡ ። እሱም ፡ ከላይ ፡ በጠቀስናቸው ፡ ምክንያቶች⁴⁷ በጠቅላይ ፡ ንጉሠ ፡ ነገሥት ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ ይግባኝ ፡ ተብሎበታል ። ይህ ፡ ነገር ፡ ከተጀመረ ፡ እነሆ ፡ አሁን ፡ አሥር ፡ ዓመቱ ፡ ነው ፤ ይግባኝ ፡ በተባለበት ፡ ፍርድ ፡ ቤትም ፡ ወደፊት ፡ ስንት ፡ ጊዜ ፤ እንደሚፈጅ ፡ የሚያውቅ ፡ የለም ።⁴⁸

በባልና ፡ ሚስት ፡ መካከል ፡ የሚነሱ ፡ ችግሮችን ፡ በሽምግልና ፡ ለማየት ፡ ሕጋዊ ፡ ግዴታ ፡ ያለባቸው ፡ ሰዎች ፡ በሕግ ፡ ስላልተመደቡ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ጉባዔ ፡ መቋቋም ፡ ለፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ተጨማሪ ፡ ችግር ፡ ሆኖባቸዋል ። ይህም ፡ ሕጉ ፡ ያልተገነዘበው ፡ አሳሳቢ ፡ ጉዳይ ፡ ነው ። ሕጋዊ ፡ ግዴታ ፡ አለብን ፡ ብለውም ፡ ይሁን ፡ ወይም ፡ በኢትዮጵያዊያት ፡ ሴቶች ፡ መጉላላት ፡ አዝነው ፤ ፍርድ ፡ ቤቶች ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ ጉባዔ ፡ በማቋቋም ፡ ሕጉ ፡ ያገደለውን ፡ ነገር ፡ ለማሟላት ፡ ቢሞክርም ፤ የሴቶችን ፡

45. ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ አስቸጋሪዎቹን ፡ ሽማግሌዎቹን ፡ በፖሊስ ፡ ተይዘው ፡ እንዲቀርቡና ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ መግለጫ ፡ እንዲሰጡ ፡ ትእዛዝ ፡ እንዲወጣ ፡ እስከማዘዝ ፡ ድርሶ ፡ ነበር ።

46. በማና ፡ አየነውና ፡ በምትኩ ፡ ካሣ ፡ መካከል ፡ ያለውን ፡ ክስ ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ. ፱፻፮ ፡ በተከታይ ፡ ጽሑፍ ፡ የተጠቀሰውን ፡ ተመልከት ።

47. በመጀመሪያ ፡ ክሱ ፡ የተነሳው ፡ በከፍተኛው ፡ ፍርድ ፡ ቤት ፡ መጋቢት ፡ ፳፭ ፡ ቀን ፡ ፲፱፻፳፬ ፡ ዓ.ም. ነበር ። በዚህ ፡ ጊዜ ፡ ሁሉ ፡ ከፍተኛውን ፡ ችግር ፡ የተሰቃዩቸው ፡ ሴቲቱ ፡ ነበረች ፤ ምክንያቱም ፡ በፕሮፌሰር ፡ ፊሰር ፡ ቤክስትሮም ፡ አገላለጽ ፡ “[እሷ] ቤቷን ፡ ከለቀቀች ፡ በኋላ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ ወደ ፡ ቤተሰቦቿ ፡ ወይም ፡ ጓደኞቿ ፡ ዘንድ ፡ ሄዳ ፡ ትቆያለች ። ይህ ፡ ብዙውን ፡ ጊዜ ፡ የሚሆነው ፡ በጥፋተኛነት ፡ የሚወቀሰው ፡ ማን ፡ እንደ ፡ ሆነ ፡ ወይም ፡ ለመለያየት ፡ በጣም ፡ ፍላጎት ፡ ያለው ፡ ማን ፡ እንደሆነ ፡ ከቁም ፡ ነገር ፡ ሳይገባ ፡ ነው ። ይህ ፡ የኢትዮጵያውያን ፡ ወንዶች ፡ በቤታቸው ፡ ውስጥ ፡ በመቅረትና ፡ ሴቲቱን ፡ በመስደድ ፡ ወይም ፡ እንድትሄድ ፡ በማድረግ ፡ የሚኩሩበትና ፡ መብታቸው ፡ ነው ። በእርግጥ ፡ ይህ ፡ ወንዱን ፡ በከፍተኛ ፡ ጥቅም ፡ ላይ ፡ እንዲቆይ ፡ ያደርገዋል ። ሴቲቱ ፡ በጀርባዋ ፡ ተሸክማ ፡ ከምትወስደው ፡ በስተቀር ፡ የባልና ፡ ሚስት ፡ ህብት ፡ በሙሉ ፡ በወንዱ ፡ ቁጥጥር ፡ ስር ፡ ስለሚቀር ፡ ምንም ፡ ዓይነት ፡ የምትወስደው ፡ እርምጃ ፡ ቢኖር ፡ የእሱም ፡ ፈንታ ፡ ነው ።” (ኤች ፡ ቤክስትሮም ፡ በማስታወሻ ፡ ቁ. ፭ ፡ የተጠቀሰ ፡ ገጽ ፡ ፪፻፹፮) በሽማግሌዎች ፡ ወይም ፡ በፍርድ ፡ ቤት ፡ የታዘዘላትን ፡ አበል ፡ ክርክራቸውን ፡ እስኪጨርሱ ፡ ድረስ ፡ ባልዮም ፡ አልሰጥም ፡ ስለሚል ፡ የታዘዘውን ፡ አበል ፡ እንዲከፍል ፡ ለማስፈጸም ፡ ከዋናው ፡ ክስ ፡ በላይ ፡ የሆነ ፡ ራሱን ፡ የቻለ ፡ ነገር ፡ ሊሆን ፡ ይችላል ።

ችግር : ምንም : ያህል : ሊያቃልለው : ስላልቻለ : ሙከራቸው : አልተሳካላቸውም ።
እንዲያውም : ይህ : ሙከራ : ራሱ : ለነገር : መብዛት : አንድ : ምክንያት : ስለሆነ :
ፍርድ : ቤቶችን : ራሳቸውን : በጣም : ጎድቷቸዋል : ብለን : እናምናለን ።

በዚህኛው : የጽሑፍ : ክፍል : ያለን : ዓላማ : ከዚህ : በፊት : ለተመለከተው :
ጥያቄ : አንድ : መልስ : ለማግኘት : መሆኑን : ማስታወስ : ያሻል ። ጥያቄው : ይህ :
ነው ፤ የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : በየፍርድ : ቤቱ : ያለውን : የነገር፤ መብ
ዛት : ይቀንሳልን ? የነገር : መብዛትን : ምን : ያህል : እንደጨመረና : የቤተ : ዘመድ :
የሽምግልና : ዳኝነት : ከሌላ : ነገሮች : ጋር : ሲወደዳር : የነገር : መብዛትን : እንዲጨ
ምር : ያደረገው : ከመቶ : በስንት : እንደሆነ : ለማሳየት : የተዘጋጀ : እስታትስቲክስ :
ባይኖረንም ፤ የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ልዩና : አጉል : በሆነ : መንገድ :
የነገር : መብዛት : ችግርን : እንዳባባሰው : ለማስረዳት : ከዚህ : በላይ : ያደረግነው :
ውይይት : ይበቃል : ብለን : እናምናለን ። ስለዚህ : ከላይ : ላለው : ጥያቄ : መልሱ :
አሉታ : ነው ።

ክፍል : ፩

መደምደሚያ

እስካሁን : ድረስ : ባደረግነው : ውይይት : በዚህ : ጽሑፍ : መግቢያ : ላይ : የተ
ጠቀሰው : የሕግ : አርቃቂው : አነጋገር : ያነሳሳቸውን : ሦስት : ከባድ : ጥያቄዎች :
ለመመለስ : ሞክረናል ። በግልጽና : በቀላል : አነጋገር : ጥያቄዎቹ : እንደሚከተለው :
ሆነው : ይገኛሉ ።

የፍትሕ : ብሔር : ሕጉ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ሕጉ : ከመው
ጣቱ : በፊት : የነበረውን : የልማዱን : የሽምግልና : ዳኝነት : ይመስላልን?

የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኞች : የሽምግልና : ዳኝነትን : ሥራ : ለመምራት :
ሕጉ : የሚጠብቅባቸውን : ያህል : ችሎታ : አላቸውን?

የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ለፍርድ : ቤቶች : የነገር : መብዛትን :
ይቀንሳልን?

ለእነዚህ : ጥያቄዎች : ለያንዳንዳቸው : የአሉታ : መልስ : ሰጥተናል ።

አንደኛ ፤ የፍትሕ : ብሔር : ሕጉ : የቤተ : ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት :
ከልማዱ : የሽምግልና : ዳኝነት : ጋር : የሚገናኝበት : ምንም : ነገር : ከሌለ : ሕዝቡ :
ሊቀበሉው : የሚገባና : እንዲቀበሉው : የሚያደርግ ፤ በባሕልም : ሆነ : በአሠራር :
በኩል ፤ ዋጋ : የለውም ። በኅብረተሰባችን : ተቀባይነት : ያጣ፤ የዱሮውን : ስም : ብቻ :
ይዞ : የሚገኝ ፤ አዲስ : ሥርዓት : ስለሆነ : ለሕዝቡ : እንግዳ : ሆኖበት : ወደፊት :
ለረጅም : ጊዜ : መቆየቱ : አይቀርም ።

ሁለተኛ ፤ አዲሱ : የቤተዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : የሕግ : ትምህርት : በሌ
ላቸው : ግለ - ሰቦች : ሊሠራበት : የማይቻል : ከሆነና : እነዚህ : ሰዎች : ደግሞ : የሽ
ምግልና : ዳኞች : እየሆኑ : እንዲሠሩበት : የታቀደ : ከሆነ ፤ በኛ : አስተያየት : የቤተ :
ዘመድ : የሽምግልና : ዳኝነት : ሥርዓት : በፍትሕ : ብሔር : ሕግ : ውስጥ : የሚገኘው :
አንድ : በፍጥነት : ሊታረም : የሚገባው : አሳሳቢ : የሕግ : ጉድለት : ሆኖ : ነው ።
ይህንም : ስንል : በታላቅ : አክብሮት : ነው ።

በመጨረሻም ፡ የቤተሰብ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ የነገር ፡ መብዛትን ፡ ለመቀነስ ፡ የሚረዳ ፡ ካልሆነ ፤ ከሱ ፡ የሚጠበቀውን ፡ ትልቅ ፡ ዓላማ ፡ ከግቡ ፡ ሊያደርስ ፡ አልቻለም ። ስለዚህ ፡ ለወደፊቱ ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኝነትን ፡ የሚመለከቱት ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ድንጋጌዎች ፡ እንዲሻሻሉ ፡ በማለት ፡ የሚከተሉትን ፡ ሐሳቦች ፡ እናቀርባለን ።

በተሻሻለው ፡ ሕገ ፡ መንግሥት ፡ በአንቀጽ ፡ ፵፰ ፡ መሠረት ፡ የቤተሰብ ፡ ኦቅዎም ፡ ጸንቶና ፡ ተጠብቆ ፡ መኖር ፡ ኅብረት ፡ ሰቡን ፡ የሚመለከት ፡ ትልቅ ፡ ጉዳይ ፡ ስለሆነ ፤ የማፋታት ፡ ሥልጣን ፡ የፍርድ ፡ ቤቶች ፡ ብቻ ፡ እንጂ ፡ ስለሕጉ ፡ እቅድና ፡ ዓላማ ፡ ምንም ፡ የማያውቁና ፡ የአንድ ፡ ፍርድ ፡ ቤትንም ፡ ያህል ፡ ግዴታ ፡ ተሰምቷቸው ፡ አንድ ፡ ጋብቻ ፡ እንዳይፈርስ ፡ የማይጥሩ ፡ የተራ ፡ ግለ-ሰቦች ፡ ሥልጣን ፡ መሆን ፡ የለበትም ።

ሽማግሌዎች ፡ (እውነተኛቸውና ፡ የጥንቱ ፡ ዓይነቶቹ) አንድ ፡ ጋብቻን ፡ ከመፍረስ ፡ ለማዳን ፡ የሚያስፈልገው ፡ ልዩ ፡ ተሰጥዎና ፡ ልምድ ፡ ከጥንት ፡ ጀምሮ ፡ ያላቸው ፡ ስለሆነ ፤ ለመፋታት ፡ የሚፈልጉ ፡ ባልና ፡ ሚስት ፡ ለመፋታቱ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ በሌለበት ፡ ጊዜ ፡ የመፋታት ፡ ብይን ፡ ከማግኘታቸው ፡ በፊት ፡ በቀበሌያቸው ፡ አጥቢያ ፡ ዳኛ ፡ አማካኝነት ፡ ነገራቸውን ፡ ለእርቅ ፡ እንዲያቀርቡ ፡ መገደድ ፡ አለባቸው ።

በባልና ፡ ሚስት ፡ መካከል ፡ ያሉ ፡ የገንዘብ ፡ ግንኙነቶችን ፡ ማጣራት ፡ አስቸጋሪና ፡ በማስረጃ ፡ አቀራረብ ፡ በኩልም ፡ የፍርድ ፡ ቤትን ፡ ጊዜ ፡ ጨራሽ ፡ የሆኑ ፤ ሕግ ፡ ነክ ፡ ያልሆኑ ፡ አከራካሪ ፡ ነጥቦችን ፡ የሚያስነሳ ፡ ስለሆነ ፤ ተከራካሪዎቹ ፡ ወገኖች ፡ በገንዘብ ፡ በኩል ፡ ያላቸውን ፡ ክርክር ፡ በግልግል ፡ ወይም ፡ ወደፊት ፡ በዝርዝር ፡ እንደሚገለጹ ፡ አንዳንድ ፡ ጊዜ ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሕግ ፡ ከቁጥር ፡ ፫፻፲፱፯ ፡ እስከ ፡ ፫፻፲፱፰ ፡ ባሉት ፡ ድንጋጌዎች ፡ መሠረት ፡ በሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ እንዲጨርሱ ፡ ምርጫ ፡ ሲሰጣቸው ፡ ይገባል ።

አጥቢያ ፡ ዳኞች ፡ በባልና ፡ ሚስት ፡ መካከል ፡ የሚነሱ ፡ ክርክሮችን ፡ በመቁረጥ ፡ ረገድ ፡ ትልቅ ፡ የሥራ ፡ ድርሻ ፡ ሊኖራቸው ፡ ስለሚችል ፡ ቀድሞ ፡ በነበራቸው ፡ ሥልጣን ፡ ላይ ፡ አዲስ ፡ የፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥልጣን ፡ ሊኖራቸውና ፡ ይህም ፡ በዋናውና ፡ በሥነ ፡ ሥርዓቱ ፡ ሕጎች ፡ ሊጠቀስ ፡ ይገባል ።

ስለዚህ ፡ በነዚህ ፡ መመሪያዎች ፡ መሠረት ፡ ቁጥሮች ፡ ፯፻፴፪ ፡ ፯፻፴፫ ፡ ፯፻፴፩ ፡ ፯፻፴፰ ፡ ፯፻፵፪ ፡ ፯፻፶፮ና ፡ ፯፻፹፯ን ፡ በመሰሉት ፡ ድንጋጌዎች ፡ የተጠቀሱት ፡ የቤተ ፡ ዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ ጥቃቅን ፡ ተግባሮች ፡ ለአጥቢያ ፡ ዳኛውና ፡ አብረው ፡ ለሚቀመጡት ፡ ተመልካቾች ፡ ይሰጣሉ ። እንዲሁም ፡ ለመፋታቱ ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ በሌለበት ፡ ጊዜ ፡ አጥቢያ ፡ ዳኛው ፡ ተከራካሪዎቹን ፡ ወገኖች ፡ በቀበሌው ፡ ሽማግሌዎች ፡ አማካይነት ፡ እንዲታረቁ ፡ ለማድረግ ፡ ወይም ፡ ለማስታረቅ ፡ እንዲሞክር ፤ እንዲሁም ፡ ለማስታረቅ ፡ ባልተቻለ ፡ ጊዜ ፡ ምክንያቶቹን ፡ ዘርዘሮ ፡ መፋታትን ፡ ለጠየቀው ፡ ወገን ፡ የጽሑፍ ፡ ማስረጃ ፡ መስጠት ፡ ግዴታ ፡ ይሆናል ። ሕጉ ፡ ነገሩ ፡ በግልግልና ፡ ወይም ፡ በሽምግልና ፡ ዳኝነት ፡ እንዲያልቅ ፡ በሚፈቅድበት ፡ ጊዜ ፡ አጥቢያ ፡ ዳኛው ፡ ክርክራቸው ፡ በዚህ ፡ ዓይነት ፡ በፍጥነት ፡ እንዲያልቅላቸው ፡ አስፈላጊውን ፡ በማድረግ ፡ ተከራካሪዎቹን ፡ ወገኖች ፡ ይረዳቸዋል ።

ፍርድ ፡ ቤቱ ፡ (በፍቺ ፡ ጉዳዮች ፡ ያለው ፡ ሥልጣን ፡ በፍትህ ፡ ብሔር ፡ ሥነ ፡ ሥርዓት ፡ ሕግ ፡ እንደተደነገገው ፡ ሆኖ) ፡ አሁን ፡ የቤተዘመድ ፡ የሽምግልና ፡ ዳኞች ፡ የሚሠሩባቸውን ፡ ከፍተኛ ፡ ሥልጣኖች ፡ ይወስዳል ። ለመፋታት ፡ ከባድ ፡ ምክንያት ፡ ባለ ፡ ጊዜ ፡ በሕግ ፡ በተወሰነው ፡ ጊዜ ፡ ውስጥ ፡ (ይኸውም ፡ ሦስት ፡ ወር ፡ መሆን ፡ አለበት) ፡

የመፋታት : ውሳኔ : ይሰጣል ። ይሁን : እንጂ : ለመፋታቱ : ከባድ : ምክንያት : በሌለ :
ጊዜ : ፍርድ : ቤቱ : ለመፋታት : ጥያቄ : ያቀረበውን : ወገን : ነገሩን : መጀመሪያ :
በእርቅ : እንዲጨርስ : እንዲሞክር : ያደርገዋል ። እንዲሁም : ይኸው : ወገን : በአ
ጥበቃ : ዳኛው : አማካኝነት : ነገሩ : በእርቅ : እንዲያልቅለት : መሞከሩን : ካላሰረዳ :
ጥያቄውን : አይቀበለውም ።

የነገሩን : የገንዘብ : ዋጋ : መሠረት : በማድረግ : የፍርድ : ቤቱን : ሥልጣን : ቅጂ
ወስኑት : የፍትህ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : ድንጋጌዎች : ቢኖሩም ፤ በፍቺ : ምክ
ንያት : ከፈረሰ : ጋብቻ : የሚነሱ : ክርክሮች : የፍቺውን : ውሳኔ : የሰጠው : ፍርድ :
ቤት : እንዲያያቸው : ይቀርቡለታል ። ከዚህ : በተለየ : ጉዳዮች : የፍርድ : ቤቱ :
ሥልጣን : የሚወስነው : የፍትህ : ብሔር : ሥነ : ሥርዓት : ሕግ : ድንጋጌዎችን : ተፈ
ጻሚ : በማድረግ : ነው ። ለፍቺው : ከባድ : ምክንያት : በሌለ : ጊዜ ፤ እንዲሁም : ተከ
ራካሪዎቹ : ወገኖች : ነገራቸው : በዚህ : ዓይነት : መንገድ : እንዲያልቅ : በተሰማሙ :
ጊዜ : ብቻ : ፍርድ : ቤቱ : የጋራ : ሀብትን : የሚመለከቱ : ክርክሮች : በግልግል :
ወይም : በሽምግልና : ዳኝነት : እንዲያልቁ : ለማድረግ : የሚያስችለው : ሥልጣን :
ይሰጠዋል ።

ለፍቺው : ከባድ : ምክንያት : ባለ : ጊዜ : ግን : አሁንም : ተከራካሪዎቹ : ወገኖች :
በተሰማሙ : ጊዜ : ብቻ : ፍርድ : ቤቱ : ነገሩ : በግልግል : ሳይሆን : በሽምግልና : ዳኝ
ነት : ብቻ : እንዲያልቅ : ሊፈቅድ : ይችላል ። ፍርድ : ቤቱ : ክርክሩ : በሽምግልና :
ዳኝነት : እንዲያልቅ : በመራው : ጊዜ : በፍትህ : ብሔር : ሕግ : ከቁ. ፯፻፺፩ : እስከ :
ቁ. ፯፻፺፫ : ባሉት : ድንጋጌዎች : ስለተመለከቱት : ቅጣቶች : ለሽምግሌዎች : አስፈ
ላጊውን : መምሪያ : ይሰጣል ።

ተከራካሪዎቹ : ወገኖች : በገንዘብ : በኩል : ያላቸውን : ክርክር : ፍርድ : ቤቱ :
እንዲቆጥርላቸው : ሲመርጡ : ፍርድ : ቤቱ : ከቁ. ፯፻፺ : እስከ : ቁ. ፯፻፺፭ : ያሉትን :
ድንጋጌዎች : ከሞላ : ጎደል : ተፈጻሚ : በማድረግ : ይሠራል ። በዚህም : ዓይነት :
ለፍቺው : ከባድ : ምክንያት : በሌለ : ጊዜ : እንኳን : ፍርድ : ቤቱ : አስፈላጊ : ሆኖ :
ካገኘው : ጥፋተኛውን : ወገን : ለመቅጣት : ሥልጣን : ይኖረዋል ።

በመጨረሻ : ከዚህ : በላይ : የተገለጹት : ሐሳቦች : በሥራ : ላይ : እንዲውሉ :
በጣም : አስፈላጊ : መሆኑን : በጥብቅ : እናሳስባለን ።